

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 18 (5175) 6 мая 2022 г.

ISSN 0024-4686

Феномен
вяртання
стар. 5

Коды
колераў
стар. 12

Час
цудаў
стар. 15

Незагойнай застаецца рана...

Мемарыяльны комплекс «Трасцянец» з цэнтральным манументам «Вароты памяці» стаў увасабленнем аднаго з наймацнейшых мастацкіх вобразаў, прысвечаных тэме Вялікай Айчыннай вайны. Велізарныя прачыненыя створкі брамы, у якія нібы ўціснуты фігуры вязняў... Калючы дрот ахінае целы, не дае людзям вырвацца з палону... Кампазіцыя — увекавечанне памяці вязняў аднаго з найбуйнейшых у Еўропе канцлагераў, сімвал асуджэння палітыкі нацызму ў адносінах да насельніцтва ўсёй Еўропы.

У аснову ідэі аўтар Канстанцін Касцючэнка заклаў вобраз Царскай брамы — адметны погляд сучасніка на падзеі вайны ў лагеры смерці Трасцянец. Між іншым, манумент, па словах скульптара, стаў магчымы ў тым ліку дзякуючы дапамозе жывапісца Міхаіла Савіцкага. Канстанцін Касцючэнка ў той час працаваў у майстэрнях народнага мастака СССР і героя Беларусі, шмат размаўляў з ім не толькі пра творчасць, але і пра вайну. Але нягледзячы на апекаванне і дапамогу знакамітых творцаў, якія ўдзельнічалі ў працэсе стварэння кампазіцыі, галоўнай для аўтара «Варот памяці» стала пахвала дзядулі Аляксандра Адамавіча, які прайшоў Вялікую Айчынную.

Апошнія дзесяцігоддзі слова «Трасцянец» на слыху, аднак не ўсе ведаюць, што яно аб'ядноўвае некалькі месцаў масавага знішчэння людзей: гэта ўрочышчы Благаўшчына, Шашкоўка і сам лагер. Тут некалькі гадоў гінулі савецкія ваеннапалонныя, яўрэі Беларусі і заходнееўрапейскіх дзяржаў, падпольшчыкі і партызаны, жыхары Мінска... Гэта вялікая незагойная рана не толькі Беларусі, але і ўсяго свету. Многія зацікаўлены ў тым, каб вывучэнне гісторыі лагера смерці ў Трасцяніцы было як мага больш шырокім. І працы па даследаванні фактаў злачынстваў і увекавечанні памяці ахвяр яшчэ шмат. Тычыцца гэта не толькі Трасцянца.

«ЛіМ»-акцэнт

Свята. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў віншаванне работнікам сферы інфармацыі і сувязі з прафесійнымі святамі — Днём друку і Днём работнікаў радыё, тэлебачання і сувязі. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што супрацоўнікі сродкаў масавай інфармацыі і спецыялісты, якія забяспечваюць работу камунікацыйных сістэм, па сутнасці знаходзяцца на перадавой інфармацыйнага фронту, дзе ідзе бескампрамісная бітва за розумы і душы людзей: «Мы ніяк не можам прайграць тым, хто мае намер адмяніць нашу гісторыю і культуру, а заадно саму дзяржаву і беларускі народ». «Ваша высакародная місія — не проста выпусціць газету або тэлеэпаграф, а данесці да чалавека жыватворнае слова праўды, якое дапамагае яму падняцца над штодзённым, надае сілы для стварэння, робіць яго сапраўдным патрыётам Айчыны», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Духоўнасць. Прэзідэнт Беларусі прыняў удзел у цырымоніі адкрыцця помніка першаму Патрыярхаму Экарху ўсяе Беларусі мітрапаліту Філарэту. Бронзавы манумент устанавілі каля цэнтральнага ўвахода ў Свята-Духаў кафедральны сабор. У цырымоніі таксама ўдзельнічаў Мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі Веніямін, Патрыяршы Экарх усяе Беларусі. Як падкрэсліў беларускі лідар, гэта помнік вялікаму сучасніку, Герою Беларусі, чалавеку, які быў не толькі духоўным айцом, але і сумленнем нацыі. «Ён заўсёды гаварыў: «Дзе служыш — там і Радзіма». І даказаў усім сваім жыццём, што яго лёсам, яго Айчынай была наша Беларусь. А мы былі яго вялікай любімай сям'ёй», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка. Прэзідэнт і мітрапаліт Веніямін усклалі кветкі да манумента і пасля цырымоніі наведлі храм, дзе запалілі свечкі каля Распяцця. Уладыка падарыў Кіраўніку дзяржавы абраз з асабістага збору мітрапаліта Філарэта. Над стварэннем манумента працаваў аўтарскі калектыў пад кіраўніцтвам скульптара Андрэя Хацяноўскага.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста Расійскай Федэрацыі Філіпа Кірорава з 55-годдзем. «Вы пакарылі сэрцы шматмільённай глядацкай аўдыторыі сваім унікальным талентам, яркім тэмпераментам і выключнай індывідуальнасцю, — адзначыў Аляксандр Лукашэнка. — На беларускай зямлі Вас любяць і ведаюць як даўняга сябра нашай краіны і выдатнага артыста, кожная сустрэча з якім — доўгачаканая падзея і сапраўднае свята добрага настрою». Беларускі лідар выказаў упэўненасць, што жыццесцвярдзальная творчасць артыста яшчэ многія гады будзе дарыць радасць прыхільнікам і садзейнічаць яднанню двух брацкіх народаў.

Прысвячэнне. Маштабная выстаўка «Памяць пакаленняў» адкрылася ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі (Палац мастацтва) у Мінску. Яна прысвечана Дню Перамогі і паказвае, як мастакі ваеннага і пасляваеннага часу, а таксама сучасныя творцы інтэрпрэтуюць тэму вайны, паглумачыла БелТА першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Наталля Шаранговіч. Наведвальнікам будзе вельмі цікава паглядзець, як развівалася ўяўленне аб ваенных падзеях у розных мастакоў старэйшага і маладшага пакаленняў. Да таго ж экспазіцыя адметная тым, што многасаставная. Выстаўка плануецца паказаць не толькі ў Мінску. Адрозна пасля дэманстрацыі ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі яна будзе падзелена на тры роўныя часткі і адкрыецца ў трох розных месцах: Бабруйскім мастацкім музеі, Слуцкай мастацкай галерэі і Валожынскім краязнаўчым музеі.

Памяць. Брэсцкі абласны краязнаўчы музей падрыхтаваў выстаўку «Жывыя радкі вайны», паведамляе БелТА. Экспазіцыя расказвае аб рабоце ваенна-палявой пошты і франтавых пісьмах у гады Вялікай Айчыннай вайны. Музейныя работнікі сабралі больш за 300 прадметаў. Асабліва цікавае выклікаюць пісьмы франтавікоў, якія яны пісалі сваім родным і блізкім. Карэспандэнцыя доўгі час беражліва захоўвалася ў сем'ях, затым яе перадалі ў абласны музей. У фондах налічваецца 138 франтавых пісем. Амаль усе яны ўпершыню прадстаўлены публіцы. Экспазіцыю дапоўнілі арыгіналамі з іншых калекцый: дакументальнай, фотадакументальнай, фалерыстыкі, жывапісу, графікі, рэчывай і іншых. Упрыгажэннем сталі тэматычныя карціны і плакаты. Для выстаўкі з прыватнай калекцыі ўдалося атрымаць больш за 30 тэлеграм, адпраўленых у 1941—1945 гадах.

Конкурс. Міністэрства культуры праводзіць конкурс эскізных праектаў на стварэнне манумента беларускаму пісьменніку Змітраку Бядулю. Паўдзельнічаць у творчым спаборніцтве могуць аўтары або аўтарскія калектывы скульптараў і архітэктараў, якія ўжо маюць або атрымліваюць адпаведную прафесійную адукацыю. Заданне для ўдзельнікаў — стварыць партрэтную выяву Змітрака Бядулі на надмагільным манументе. Заяўкі прымаюцца да 27 мая, паведамлілі ў прэс-службе міністэрства. З больш падрабязнай інфармацыяй аб умовах можна азнаёміцца на сайце Міністэрства ў раздзеле «Конкурсы». Работы па стварэнні надмагільнага манумента Змітраку Бядулю будуць весціся за кошт сродкаў рэспубліканскага бюджэту і спонсарскіх сродкаў.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Адказнасць за слова

На сходзе Мінскага абласнога аддзялення СПБ падвялі вынікі работы, выбралі новых старшыню і яго намесніка. У планах пісьменніцкай арганізацыі — творчая праца, літаратурна-асветніцкая дзейнасць, пошук новых талентаў.

Мінская абласная аддзяленне — другая (пасля Мінскай гарадской) па колькасці арганізацыі СПБ. Апошнім часам назіраўся яе прыкметны рост, а гэта азначае, што багатая на таленты Міншчына гаворыць сваё важнае слова і ў сучаснай айчыннай літаратуры. Напрыклад, за мінулы год з-пад пяра літаратараў Мінскага рэгіёна выйшла 62 кнігі агульным тыражом 30 тысяч экзэмпляраў. Штогод выдаюцца калектывныя зборнікі, змест якіх адпавядае патрэбе часу: «Ад калыханкі да забавляяні», «У вянок свята беларускага пісьменства», «Карані», «Няўжо забыцца можна пра вайну», «Абярэг».

У справаздачы называліся і многія іншыя дзясятны літаратараў, звязаныя са сцэнарнай справай, перакладчыцкай дзейнасцю, удзелам і перамогамі ў літаратурных конкурсах рознага ўзроўню, сяброўствам з пісьменніцкімі арганізацыямі іншых краін. Была звернута ўвага на Клуб кампазітараў і паэтаў «Жывіца», створаны ў 2002 годзе на базе дзяржаўнай установы «Мінскі абласны цэнтр народнай творчасці». Па словах кіраўніка клуба Ірыны Карнаухавай, за 20 гадоў членамі СПБ сталі 27 паэтаў, чый талент яскрава раскрыўся ў самадзейнай арганізацыі.

Гаварылі на сходзе не толькі пра здзейсненае, бо жыццё вельмі хутка ўносіць карэктывы і трэба неадкладна рэагаваць на выклікі часу.

— Фэйкі і дэзынфармацыя выкарыстоўваюцца ў якасці інструмента маніпулявання грамадскай свядомасцю. Відавочная хлусня становіцца зброяй у інфармацыйнай вайне, — заўважыла ў сваім выступленні першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах. — У сваю чаргу мастацкае слова нясе сапраўднае каштоўнасці. Яно дапамагае вызначыцца ў разуменні добра і зла, супрацьстаіць разбуральнаму ўплыву на псіхалогію чалавека. Вось чаму зараз пісьменніку важна быць як мага бліжэй да свайго чытача, весці з ім шчырую гаворку аб важнасці не паддавацца на танныя сенсацыі, узважана ставіцца да нізкапробных навін. Вядома, на якім высокім узроўні ўлады ставяцца да сацыяльна-эканамічнага развіцця цэнтральнага рэгіёна Беларусі, які прыгожы выгляд маюць райцэнтры Міншчыны. А мы, пісьменнікі, нясе́м духоўнасць, культуру. Час патрабуе ад нас быць на вострыні падзей, і мы павінны трымаць марку.

Было відавочна, што і іншыя выступоўцы з хваляваннем ставяцца да праблем маральнага стану грамадства. Яны выказвалі сваё бачанне тых або іншых праблем, прапаноўвалі шляхі іх вырашэння. Напрыклад, Марына Лайкова з Барысава пазнаёміла са сваім

вопытам работы з дзецьмі. На яе думку, варта больш арганізоўваць не толькі літаратурных конкурсаў, але і фестывалюў з удзелам моладзі, ладзіць майстар-класы. Віктар Кажура з Вілейкі прадставіў калегам адкрыты ўрок навучання дзяцей праз новыя літаратурныя формы. Сваю паэтычную творчасць ён скіроўвае на хуткае запамінанне беларускіх слоў. Пашырэнне ведання роднай мовы — такі клопат з Віктарам Кажурам падымае і ўся пісьменніцкая арганізацыя. Як і выказаную вядомым паэтам-песеннікам Кастусём Цыбульскім трывогу за тое, што з замежнымі песнямі, якія нясуць нам чужыя каштоўнасці, цяжка канкуруваць беларускаму песеннаму жанру. Кастусь Пятровіч прапанаваў аб'яднацца паэтам Міншчыны ў стварэнні калектывнага зборніка і наладзіць кантакты з Саюзам кампазітараў Беларусі для музычнага афармлення тэкстаў. «Каб гучала сваё, роднае, беларускае», — гэтыя словы К. Цыбульскага зала падтрымала апладысмантамі.

Фота Кастуся Дробава.

Слова мае Леанід Крыванос.

Павел Жукаў, галоўны рэдактар газеты «Нарачанская зара» (г. Мядзел), паведаміў пра вопыт стварэння ў сваім выданні літаратурных старонак, дзе раз на квартал друкаваліся паэтычныя і празаічныя творы пісьменнікаў з іншых раёнаў Міншчыны. Ён прапанаваў працягнуць гэтую практыку, запрашае пісьменнікаў прыязджаць на творчыя сустрэчы. Такія непасрэдныя зносіны служаць прапагандзе літаратуры і яе стваральнікаў.

Важнай для сходу задачай былі і выбары новага кіраўніцтва, складу Савета Мінскага абласнога аддзялення СПБ. Аднагалосна пісьменнікі Міншчыны аказалі давер члену свайго аддзялення Леаніду Крываносу. Была падтрымана прапанова абраць намеснікам старшыні Ірыну Карнаухаву. У склад савета аддзялення ўвайшлі 15 літаратараў. Найбольш актыўныя творцы атрымалі граматы і падзякі.

Марыя ЛПЕНЬ

стасункі

Саюзная зацікаўленасць

На рабочай сустрэчы з Дзяржаўным сакратаром Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі Дзмітрыем Мезенцавым старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Карлюкевіч выклаў шэраг прапаноў па развіцці сумесных намаганяў у галіне кнігавыдання на ваенна-патрыятычную тэматыку.

Размова ішла пра выданні, якія будуць падтрыманы Пастаянным камітэтам Саюзнай дзяржавы ў найбліжэйшы час, у 2022—2023 гадах.

конкурсы

Гучалі вершы аб вайне...

У мемарыяльным комплексе «Брэсцкая крэпасць-герой» другі раз адбыўся конкурс чытальнікаў ваеннай паэзіі «Аб героях былых часоў», прымеркаваны да Года гістарычнай памяці. У ім бралі ўдзел 130 чалавек ва ўзросце ад 6 да 25 гадоў. Па выніках творчых спаборніцтваў 113 чытальнікаў сталі лаўрэатамі, 13 атрымалі Гран-пры.

У склад журы ўвайшлі члены Саюза пісьменнікаў Беларусі і кіраўнікі дзіцячых тэатральных калектываў, а старшыней быў абраны паэт і журналіст Георгій Тамашэвіч.

Юныя артысты сур'езна падрыхтаваліся да творчых спаборніцтваў і, пераадоўляючы хваляванне, шчыра дзяліліся сваім светаўспрыманнем трагічных падзей Вялікай Айчыннай. Кранальна, выразна, праўдзіва гучалі з іх вуснаў творы класікаў, сучасных аўтараў, пісьменнікаў-землякоў. Выступоўцы пераходзілі ад дэкламавання вершаў да сямейнай гісторыі, прыносілі фатаграфіі сваіх прадзядуль, якія гераічна абаранялі

у прыватнасці, завяршаецца творчы, кніжны праект, прысвечаны гераічным дзеянням партызан Беларусі і Расіі. Запланавана да выдання на рускай і беларускай мовах кніга беларускага паэта, празаіка, грамадскага дзеяча Кастуся Кірэенкі, які прайшоў дарогамі Вялікай Айчыннай вайны, быў ваенным карэспандэнтам.

Мяркуецца, што шмат шырэй будзе выкарыстаны патэнцыял беларускай пісьменніцкай сябрыні ў стварэнні гераічна-патрыятычнай літаратуры. Дзмітрый Мезенцаў

як нашчадак франтавіка, ваеннага журналіста, які ў складзе войск 1-га Беларускага фронту вызваляў Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, звярнуў увагу на неабходнасць больш шырокага асэнсавання тэмы генацыду, варварскіх дзеянняў фашыстаў на акупаваных тэрыторыях Беларусі і Расіі. Дзяржсакратар выказаў упэўненасць, што гэтая тэма стане прадметам зацікаўленасці беларускіх і расійскіх пісьменнікаў, найперш — публіцыстаў.

Сяргей ШЫЧКО

Радзіму. Чытальнікі стараліся стварыць яркія, запамінальныя сцэнічныя вобразы.

— Здзіўляла, наколькі глыбока разумелі чытальнікі творы, якія дэкламавалі, — падзялілася сваімі ўражанымі паэт Настасся Нарэйка. — Адна справа — слухаць вядомыя кожнаму, шыкаваныя радкі Юліі Друнінай ці Канстанціна Сіманова, і зусім іншае — чуць з вуснаў юнага паэта, нашага сучасніка, яго разуменне той далёкай і адначасова блізкай вайны.

Дарэчы, студэнтка Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта Кацярына Мізерыя была адной з удзельнікаў, якія чыталі ўласныя творы, і ўвайшла ў лік уладальнікаў Гран-пры.

Дырэктар мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» Рыгор Бысок падкрэсліў, што прыемна ўразлівы высокі ўзровень падрыхтоўкі моладзі, выбар твораў, таленавіта ўвасобленыя задумы. Канкурсантам уручылі сертыфікаты на бясплатнае наведванне музеяў мемарыяльнага комплексу.

Тацяна ДЗЕМЦОВІЧ

вернісаж

Прыцягненне таленту

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адкрылася часовая літаратурна-мастацкая экспазіцыя «Леў Талстой: вобраз, створаны Рэпіным». Выстаўка падрыхтавана ў межах сумеснага праекта з Дзяржаўным музеем Л. М. Талстога (г. Масква).

Фрагмент экспазіцыі.

Партрэты Льва Талстога з падпэндзі Ільі Рэпіна сталі кананічнымі і трывала ўвайшлі ў масавую свядомасць. Як бліскучыя мастацкія рашэнні мастака сталі «мемамі» яшчэ пры жыцці пісьменніка? Як Рэпін удзельнічаў у стварэнні папулярнага іміджа Талстога? Пра гэта можна даведацца падчас прагляду экспазіцыі, куратар якой Паліна Саўген паспрабавала дэканструіраваць міф пра Талстога і адказаць на пытанне, якая роля ў яго стварэнні належыць Рэпіну.

Мастацкія адкрыцці, зробленыя Рэпіным, — вынік блізкіх стасункаў майстроў, якія доўжыліся з 1880 да 1910 года. Рэпін адзначаў, што цягнуўся да Талстога «па законе прыцягнення малых цел да вялікіх». Талстой здзіўляў яго маштабам сваёй асобы, натхняў унутраным агнём. Рэпін прызнаваўся, што побач з Талстым адчуваў сябе загіпнатызаваным,

не падпарадкавацца яго волі было немагчыма.

Ілья Рэпін зрабіў шмат замалёвак Льва Талстога: за працай, райлем, шахматамі, чытаннем. Праз новыя магчымасці тыражавання рэпінскія партрэты Талстога шырока распаўсюдзіліся. «Талстога на раллі» і «Талстога бога» можна было ўбачыць на сцэзарах, цукерках, флаконах, талерках, паштоўках, фатаграфіях, карыкатурах. Амаль 30 гадоў зачараваны Ілья Рэпін плённа працаваў над стварэннем дакладных, глыбокіх вобразаў пісьменніка. Самыя значныя з іх зажалі сваім жыццём у масавай культуры і сталі хрэстаматыйнымі.

Выстаўку можна наведаць да 26 чэрвеня па адрасе: г. Мінск, вул. М. Багдановіча, 13.

**Аліса БРАТКА
Фота ДМГБЛ**

не абмініце

«За намі — новы дзень на ўсходзе»

Яркі след у беларускай паэзіі пакінуў паэт, перакладчык Генадзь Кляўко (1932—1979), які нарадзіўся на Пухавіччыне ў вёсцы Варонічы. Ён — аўтар зборнікаў паэзіі «Абветраныя далягляды», «Сто крокаў» і іншых.

Жыццё і творчасць вядомага паэта, супрацоўніка часопісаў «Полымя» і «Вожык» — не толькі ў гісторыі беларускай літаратуры, на старонках хрэстаматый і падручнікаў, але і ў памяці землякоў. У розны час юбілеі Генадзя Кляўко адзначаліся ў Рудзенску (паэт закончыў тутэйшую дзесяцігодку), у Мар'інай Горцы.

Назвы і змест некаторых твораў паэта маюць «пухавіцкую» прыпіску: «Пціч-рака», «Цітва», «Родная вёска», «Вы са мной» (вершы з прывіячэннем: «Хлапчукам-аднагодкам, якія загінулі ў час вайны»), паэма «Прыстань»... Апошні са згаданых твораў — пра спаленую

фашысцкімі карнікамі вёску: «А звер цікуе, // Зіркі на ўзводзе... // Ды мы на варце — у спёку, золь, // З той рулі мы вачэй не зводзім: // За намі — // Новы дзень на ўсходзе, // І Прыстань — // наша кроў і боль».

18 мая ў Мар'інай Горцы, у памяшканні Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея, пройдзе вечар, прысвечаны Генадзю Кляўко. Землякі — прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі, школьная моладзь, настаўнікі і бібліятэкары — збяруцца, каб ушанаваць майстра мастацкага слова, сказаць і пачуць добрыя словы пра пісьменніка з пакалення Рыгора Барадуліна, Уладзіміра Караткевіча, Ніла Гілевіча, Анатоля Вярцінскага.

Год гістарычнай памяці — самы час для таго, каб не толькі нагадаць пра таленавітага творцу, але і звярнуцца да перавыдання яго паэтычнай спадчыны. Вялікае месца ў паэзіі Генадзя Кляўко займала тэма Вялікай Айчыннай вайны.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

У гонар Аляксандра Казарскага

На Віцебшчыне, у Дуброўне, урачыста адзначаецца 225-годдзе Аляксандра Казарскага. Нарadzіўся наш суродзіч у чэрвені 1797 года. У 1811 годзе быў прыняты валанціёрам на флот. Стаў кадэтам Мікалаеўскага штурманскага вучылішча.

30 жніўня 1813 года запісаны гардэмарынам на Чарнаморскі флот. У 1814 годзе ён ужо мічман. Пазней быў прызначаны камандзірам атрада дробных судоў у Дунайскую флатылію. Служыў у Ізмаіле. У 1819 годзе Казарскаму прысвоілі званне лейтэнанта, прызначылі на фрэгат «Яўстафій». Затым — служба на караблях «Севастопаль», «Інгул», «Сапернік», на брызе «Меркурыў». У 1828 годзе наш зямляк камандаваў транспартным суднам «Сапернік», якое ажыццяўляла высадку войск і дастаўляла ўзбраенне ў вельмі складаных умовах, калі асноўны флот не мог падвысці да Анапскай крэпасці. За ўдзел ва ўз'яцці Анапы А. Казарскі атрымаў званне капітан-лейтэнанта. Удзельнічаў у руска-

турэцкай вайне і ва ўз'яцці Варны. За працяжэнне пры гэтым смеласць і мужнасць быў узнагароджаны залатой шабляй. У 1829 годзе Казарскага прызначылі камандзірам 18-гарматнага брыга «Меркурыў». Бой гэтага карабля з турэцкімі суднамі 14 мая 1829 года назаўсёды ўвайшоў у гісторыю расійскага ваенна-марскога флоту. Каманда на чале з Казарскім змагалася з праціўнікам, які меў дзесяціразовую перавагу ў колькасці гармат. І расійскія маракі атрымалі бліскучую перамогу. За свой подзвіг Казарскі быў уганараваны званнем капітана II рангу, узнагароджаны ордэнам Святога Георгія IV ступені...

20 мая на Дубровеншчыне ў мемарыяльным комплексе «Рыленкі» сустрэнуцца дэлегацыі ваенных маракоў з Беларусі і Расіі. Прымуць удзел у мітынгу да 225-й гадавіны з дня нараджэння А. Казарскага, пакладуць кветкі і да памятнага знака легендарнаму ваеннаму мараку, які прыжыў не такое доўгае жыццё. Нашчадкі ваенна-марской славы, сябры Беларускага саюза ваенных маракоў наведваюць

Дубровенскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей, стануць гледачамі канцэрта «Подзвіг не дзеля славы».

А 21 мая ветэраны Ваенна-марскога флоту наведваюць Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны ў Мінску, падзеяцца сваімі ўспамінамі пра ратную службу. У гэты ж дзень у крышце Храма-помніка ў гонар Усіх Святых і ў памяць аб ахвярах, якія паслужылі выратаванню нашай Айчыны будзе закладзена капсула з зямлёю з магільы А. І. Казарскага. Удзел ва ўрачыстасцях прыме і капітан I-га рангу расійскі ваенна-марскі літаратар, аўтар многіх кніг, звязаных і з ваеннай гісторыяй Беларусі, Мікалай Чаркашын, які, дарэчы, нарадзіўся ў Ваўкавыску.

Будзем спадзявацца, што прыйдзе час, калі ў Беларусі пабачаць свет кнігі пра Аляксандра Казарскага. Яго мужная постаць, слаўны ваенна-марскі лёс — прыклад служэння справе, прыклад для моладзі, як фарміраваць сваё жыццё, якую мець адказнасць у авалоданні прафесіяй Радзіму абараняць.

Кастусь ЛЕШНІЦА

імпрэзы

Справілі «Сакавіны»

У бібліятэцы № 6 імя Васіля Віткі адбылося сапраўднае свята паэзіі, музыкі, творчасці і роднай мовы! «Мінскія Сакавіны», якія ўжо не першы год праходзяць у бібліятэцы Віткі, нясуць неверагодны зарад натхнення, адчуванне шчасця, радасці і шмат пазітыўных эмоцый.

«Сакавіны» — гэта асаблівае свята, якое ўжо больш за 20 гадоў праводзіцца ў Зэльве па ініцыятыве паэта-песенніка Уладзіміра Мазго.

Дзякуючы Уладзіміру Мінавічу і ў сталічнай бібліятэцы Віткі можна атрымаць часцінку атмасферы «Зэльвенскіх сакавінаў». Пяцікласнікам СШ № 60 пашчасціла акулонуцца ў творчасць Уладзіміра Мазго. Хлопчыкі і дзяўчыны з вялікім задавальненнем паслухалі цудоўныя вершы, патрэніравалі памяць і кемліваць, разгадваючы аўтарскія шарады

і загадкі. Дзякуючы яшчэ аднаму неверагодна таленавітаму госьцю, школьнікі змагілі пачуць, як гучыць паэзія, пакладзеная на музыку. Алег Елісеенкаў — беларускі кампазітар і выканаўца, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь — праспяваў музычныя кампазіцыі на вершы У. Мазго.

Не менш цікавым быў апавед Алесі Даўгушовай — вядучага рэдактара выдавецтва «Беларусь». Яна вельмі зацікаўлена распаўсюлом прысутства, як «нараджаюцца» кнігі, а таксама анансавала выхад новай кнігі Уладзіміра Мазго. Хлопчыкам і дзяўчынкам нават пашчасціла зірнуць на эскіз, які выклікаў у дзяцей шчырую цікавасць.

Супрацоўнікі і чытачы дзіцячай бібліятэцы № 6 імя Васіля Віткі выказваюць вялікую падзяку Уладзіміру Мінавічу, Алегу Мікалаевічу і Алесі Дзмітрыеўне за незвычайнае свята! Да новых сакавітых сустрэч!

Наталля АКУЛЕНКА

«ЛіМ»-люстэрка

Салісткі оперы Вялікага тэатра Беларусі сталі лаўрэатамі прэстыжных музычных прэмій, перадае БелТА. Заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Аксана Волкава атрымала статуэтку расійскай опернай прэміі *Casta Diva* ў намінацыі «Ансамбль года» ў складзе каманды спевакоў (Уладзіслава Сулімскага, Вольгі Перацяцкі і Дзмітрыя Ульянава), якая пад кіраўніцтвам дырыжора Кірыла Пятрэнка абнавіла «Ма зепу» Пятра Чайкоўскага. Урачыстая цырымонія і канцэрт лаўрэатаў і намінантаў прэміі *Casta Diva* адбудуцца ў Вялікім тэатры Расіі 25 верасня. Прэмія заснавана ў 1996 годзе і з'яўляецца адзінай спецыяльнай прэміяй для лаўрэатаў у галіне опернага мастацтва Расіі.

У гэты ж час прадстаўнікі класічнай сцэны з больш як 10 краін Еўразійскага кантынента сталі ўладальнікамі штогадовай міжнароднай музычнай узнагароды *BraVo*. Залаты скрыпічны ключ атрымала і салістка Вялікага тэатра Беларусі Марта Данусевіч. «Мастацтва і ў першую чаргу класічнай музыка, мае велізарную аб'яднальную сілу, — адзначыла спявачка. — Яна вечная, умее натхняць і надаваць сіл. Хачу сказаць вялікі дзякуй прэміі *BraVo* за тое, што яна падтрымлівае выканаўцаў класічнай музыкі, з году ў год адзначаючы іх дасягненні і заслугі».

Савецкая кінакласіка 1960–1980-х гг. стала сасновай рэтрапраграмы «Чалавек і вайна», якую падрыхтавалі ў Музеі гісторыі беларускага кіно да Дня Перамогі. «Паказ праграмы ў нашай рэтракіназале праходзіць з 3 да 8 мая ўключна, — цытуе агенцтва «Мінск-Навіны» словы кіраўніка музея Ігара Аўдзеева. — Мы адабралі шэсць фільмаў, зробленых на найлепшых кінастудыях СССР. У асноўным гэта камерныя ваенныя драмы, якія паказваюць, як раскрываецца характар чалавека ў экстрэмальных умовах. Традыцыйна кожную з выбраных кінакарцін дэманструем двойчы на дзень: у 15:00 і 17:00 альбо 18:30». Гледачы ўжо ўбачылі фільмы «Пяць дзён адпачынку» Эдуарда Гаўрылава, «Бацька» Барыса Сцяпанавы, «Я вас дачакаюся...» Якава Сегеля. Сёння ў праграме — кінадрама «Каля твайго парога» Васіля Ардынскага. 7 мая можна пазнаёміцца са стужкай «Порах» Віктара Арыстава, 8 мая — паказ фільма «Удовы» Сяргея Мікаэляна.

Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур, які пройдзе ў Гродне ў пачатку чэрвеня, будзе доўжыцца тры дні, інфармуе БелТА. На фэсце будзе прадстаўлена 31 нацыянальнасць. Яны размесцяцца на 17 падворках. Малалікія дыяспары будуць аб'яднаны, але, як абяцана, усе змогуць паўнаўважна прадэманстраваць свой патэнцыял. Сярод тых, хто ўпершыню прыме ўдзел у фестывалі, — прадстаўнікі мангольскай нацыянальнасці. Дарэчы, у першы дзень фестывалю, 3 чэрвеня, адбудзецца ўрачыстае адкрыццё Дома рыбака па вуліцы Замкавай, пабудаванага па прыняцце гістарычнага аднаўлення.

Прэм'ера дакументальнага фільма «Дзегілеў і Стравінскі. Паядынак геніяў» адбылася ў Міжнародны дзень танца ў Вялікім тэатры Беларусі. Творчы саюз майстроў падарыў свету выдатныя балеты XX стагоддзя і назаўсёды змяніў уяўленне пра гэты від мастацтва і ролю музыкі ў ім. Аднак супрацоўніцтва двух геніяў на самай справе было далёка не ідэальным і нагадвала творчую бітву, у якой зброяй выступаў іх талент. Аўтарам сцэнарыя дакументальнага фільма выступіла Анжэліка Новікава, рэжысёрам — Алёна Марціноўская. Як удакладняе «СБ. Беларусь сегодня», фільм створаны Генеральным прадзюсарскім цэнтрам для тэлеканала «Культура-Расія». Між тым у час прагляду на экране можна ўбачыць салістаў беларускага балета: народную артыстку Беларусі Ірыну Яромкіну і заслужанага артыста Беларусі Юрыя Кавалёва.

Спіс з дзевяці сучасных аўтараў, якіх ужо спраы жыцці можна назваць класікамі, складала шэф-рэдактар групы кампаній «ЛітРэс» Кацярына Пісарова, паведамляе «ИТАР-ТАСС». Сярод іх — стваральніца чарадзейнай сагі Джаан Роўлінг і «кароль жахаў» Стывен Кінг. У спіс таксама ўвайшлі Салман Рушдзі, Мішэль Уэльбек, Джонатан Франзен, Паўла Каэля, Том Стопард і Маргарэт Этвуд. Адзіны рускамоўны аўтар падборкі — Віктар Пялёвін, творы якога перакладзены на ўсе асноўныя мовы свету, а некаторыя ўключаны ў адукацыйную праграму вышэйшых навучальных устаноў.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Ад вясны да восені

Многія беларускія пісьменнікі прайшлі дарогамі вайны. Хто са зброяй у руках, хто пяром набліжалі светлы і такі чаканы дзень Перамогі. Ды нямногія дайшлі да фашысцкага логавы Берліна. Пашчасціла і Пятру Прыходзьку. Водгулле вайны чутно ці не ва ўсіх кнігах Пятра Фёдаравіча, пачынаючы з першай — «Голас сэрца». Самі назвы большасці з іх сведчаць, што гэта напісана паэтам з перадавой: «Салдаты міру», «Ранак над Эльбай», «Пасля развітання», «На пераправе», «Парог памяці» (уганаравана Літаратурнай прэмія імя Аркадзя Куляшова), «Апаленыя вёрсты»... Ды і аднаму са зборнікаў свайго выбранага даў дакладную назву — «Лісты з праходаў».

Зведанае і перажытае

Аб зведаным і перажытым пісаў не толькі тады па гарачых слядах падзей. Ім жыў і ў паважным узросце, прызнаючыся: «Віхурацця няспынна думкі роём // Пра тое, што даўно было і ёсць: // Нібы няроўным навабранскім строем // У паход мая выходзіць маладосць». Гэтая маладосць і паўставала ў лаканічных, вывераных вершах, такіх, што пішуща не тады, калі хочацца дасягнуць майстэрства дзеля майстэрства.

У найлепшых яго творах — тая праўда вайны, на якую здатны толькі непасрэды яе ўдзельнік. Гэтая праўда — не проста з перадавой, а з бліндажнага бою. Тое, што перажыта падчас знаходжання за брустверам акупа і тады, калі быў адзіны шлях — наперад, перададзена многімі паэтамі-франтавікамі. Па-свойму гаворыць пра гэта і Пятро Прыходзька. А наколькі яму ўдалося спасцігнуць сэнс таго, што было тады, сведчыць яго верш «Твар вайны», напісаны 16 красавіка 1987 года (апошнім часам пазначаў дату з'яўлення сваіх твораў). Чытаеш яго і здзіўляешся, наколькі дакладна ўсё схоплена — у самых малых рэаліях, падрабязнасцях, якія толькі чалавеку аб'якаваму могуць падацца лішнімі. А яшчэ разумеш, чаму Пятро Фёдаравіч не мог развітацца з вайной. Ён сапраўды пастаянна бачыў яе твар:

*Твар вайны
Самы жорсткі і дзікі —
У рабаціні, крывавага рубцах.
Б'е яна
Па малых і вялікіх,
І па маршалах, і па байцах.*

Зразумела, у творчасці сваёй тэмай вайны не абмяжоўваўся, хоць і прыцягвала яго ўвагу. Як і кожнага паэта, шмат што хвалявала. А паэзія захапіла яго вельмі рана. Але калі дакладна, і сам не ведаў.

Рэха песню падказала

У аўтабіяграфіі «Бацькоўскімі сцежкамі» пра гэта піша так: «Цяжка сказаць, калі адбылося першае знаёмства з паэзіяй. Можа, яно прайшло з лясных рэхам, якое пачуў упершыню, або з першай прачытанай самастойна кнігай. А, магчыма, яшчэ тады, калі маленькім хлапчуком ішоў па колкім іржышчы, несучы ў руках гарлач з ядою для роднай цёткі, што жала ў полі жыта і спявала песню:

*Павей, павей, вецярохач,
Па той бок — лясочак...»*

Паэзія ўвайшла ў яго сэрца насуперак прозе жыцця. Крыху падрасшы, даведаўся, што маці памерла ад тыфусу, калі яму было ўсяго восем месяцаў. Гэтая хвароба заўсёды каварная. А яшчэ голад, нястача.

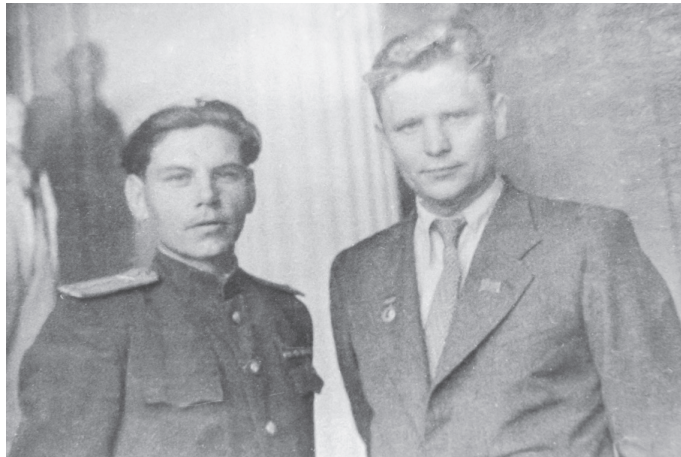

Фота Кастуся Дробава.

Пятро Прыходзька.

Бяда за бядою ходзіць! Так і было: ішла Грамадзянская вайна, на якой ваяваў і яго бацька.

Ставала выпрабаванні і пасля заканчэння яе. Аднак, відаць, ад маленства было штосьці закладзена, зразумела, не без промыслу Усявышняга, каб вясковы хлапчук рана зацікавіўся паэзіяй. Захапленню ёю паспрыялі і блізкія. А яшчэ быў «вельмі цікавы і таленавіты чалавек, які сам складаў вершы і чытаў на памяць казкі Пушкіна». Дзякуючы Мартыну Агеевічу сялянская малеча пазнаёмілася з «Казкай пра залатога пеўніка», іншымі творами выдатнага рускага паэта: «Магчыма, вось тады, у тых летніх вечары,

З Максімам Танкам, 1950-я гг.

і адбылося яно, першае знаёмства з паэзіяй, якое прыйшло яшчэ да таго, як [...] навучыўся чытаць і пісаць. Пачаў вучыць на памяць вершы Купаль і Коласа, якія раскрывалі шырокі свет, вялі на самастойную дарогу».

Першы верш «Начлег» напісаў шасцікласнікам:

*Вось паляна. Коні ходзяць
Ды траву між дрэў скубуць.
Хлопцы вогнішча разводзяць,
Тут размовы гулка ідуць.*

*Як, як хараша, як добра
Вадзіць коні на начлег!
А назаўтра рана з лесу
Конь мой рыжы шыйка бег.*

Тады вучыўся ў Ліпаўскай сямігодцы Хоцімскага раёна, а нарадзіўся ў вёсцы Альшоў каля самага Хоцімска. Яго любові да літаратуры шмат паспрыяў і выкладчык беларускай мовы і літаратуры Леанід Царанкоў, дзякуючы якому ў школе працаваў літаратурны гурток. Адночы гурткоўца прапанавалі Пецю напісаць п'есу. Адмаўляцца не стаў. Стварыў яе паводле «Аповесці будучых дзён» Янкі Маўра, творами якога зачыталіся ці не ўсе дзеці: «П'есу прачыталі члены літгуртка, настаўнікі і вырашылі паставіць на сцэне». Спектакль спадабаўся не толькі сябрам аўтара інсцэніроўкі і артыстам.

Паглядзелі яго і вяскоўцы. Зацікавіліся ім не толькі ў гэтай вёсцы, але і ў суседніх, якія ўваходзілі ў Ліпаўскі сельсавет. Ахвотных было так шмат, што спектакль паказвалі некалькі разоў. І не бясплатна, бо ў гурткоўцаў з'явілася яшчэ адна добрая задума. За сабраныя грошы набылі кнігі для школьнай бібліятэкі.

Не сказаць, каб гэтая п'еса была высокай мастацкай якасці. Спадабалася яна тым, хто, жывучы ў глыбінцы, хацеў новых уражанняў. Кнігі вяскоўцы чыталі, а што такое тэатр, многія і не ведалі. А тут нечакана з'явіліся свае артысты. Уражаны такой увагай да сябе, юны «драматург» паслаў сваю п'есу ў Саюз пісьменнікаў БССР. Трапіла яна на разгляд Кузьму Чорнаму. Адказ быў несуцэсальны, таму першая спроба Пятра Прыходзькі ў гэтым жанры стала і апошняй.

Вехі ваенныя, вехі мірныя

Аднак няўдача ў драматургіі стала момантам, што вызначыў яго творчыя пугавіны на далейшае: цалкам захапіўся паэзіяй. Дэбютаваў у 1936 годзе на старонках хоцімскай раённай газеты «Калгасная звязда». Праз год верш «Першы раз я пайду выбіраць» з'явіўся ў рэспубліканскай «Чырвонай змене». На гэты час, закончыўшы сямігодку, быў кіраўніком спраў Хоцімскага райкама камсамола. А ў 1936 годзе, атрымаўшы адукацыю ў Магілёўскай газетнай партыйнай школе, крыху папрацаваў адказным сакратаром у той жа «Калгаснай звяздзе» і паступіў у Камуністычны інстытут журналістыкі ў Мінску.

Правучыўся, аднак, нядоўга: прызвалі ў войска. Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, накіравалі ў ваенна-палітычнае вучылішча,

Берлін, 1948 г.

што знаходзілася ў Сталінградзе. Пасля заканчэння быў прызначаны палітруком роты. Удзельнічаў у баях на Бранскім фронце, на Курскай дузе, у вызваленні Беларусі, Польшчы, узяцці Берліна, у баях за Прагу. Быў і адказным сакратаром дывізіённай газеты. Пасля заканчэння вайны з армейскім друкам не развітаўся. Але гэта было ў Чэхаславакіі, удалечыні ад роднай яму Беларусі, ростань з якой балюча перажываў увесь час, як апануў армейскі шынель. Што ў час баёў хацелася выжыць — стан зразумелы кожнаму, хто трапляў у экстрэмальныя сітуацыі. Але яму не па сабе станавілася і ад таго, што гэта адбудзецца на чужой зямлі.

Пасля Перамогі куды толькі ні звяртаўся, каб перавалі ў Беларусь. Заставалася адзінае выйсце: звярнуцца ў Цэнтральны камітэт кампартыі Беларусі. Разу-меў, што гэта апошняя інстанцыя, якая,

калі захоча, усё вырашыць. У лісце, да-сланым у 1946 годзе, пісаў: «У адрыве ад роднай літаратуры, ад роднага народа не магу перадаць таго, што выказаў бы ў сваіх песнях, у сваіх вершах на прасторах зямлі роднай. І калі я не вярнуся ў межы роднай Беларусі, прападу як паэт».

У 1947 годзе быў пераведзены на службу ў Мінску. Да дэмабілізацыі ў 1953 годзе ў званні падпалкоўніка працаваў у рэдакцыі газеты «Во славу Родины». У далейшым таксама займаўся не толькі творчасцю. Шмат дзе працаваў, у тым ліку ў газетах «Звязда» і «Літаратура і мастацтва», а на пенсію пайшоў з пасады старшага рэдактара выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Свая галактыка

Пісаў ці не да апошніх дзён свайго жыцця (памёр 30 ліпеня 2006 года). Можа, і зашмат. Дзе толькі тая энергія, той імпэт браліся. Каб авалодаць камп'ютарам, не той узрост. Па-ранейшаму карыстаўся пішучай машынкай. Хоць і стужкі дастаць да яе было няпроста, з капіравальнай паперай нявыкрутка, а друкаваў па некалькі асобнікаў і рассылаў іх у рэдакцыі газет і часопісаў, знаёмым. Не сказаць, каб усё гэта было на належным узроўні. Справа не толькі ва ўзросце. «Паточнасць» у паэзіі далёка не заўсёды на карысць. Аднак вартае ўвагі, канешне, было.

Асабліва на карысць таго, што не здаў пазіцыі, меў запас у творчых парахуўніцах, засведчыла яго кніга «Позняя восень», выдадзеная ў 2001 годзе, калі толькі пачаў адлік свайго дзвягатага жыццявага дзясятка. Адзін з найлепшых вершаў «Мой космас» напісаны 15 мая 2000. Іншыя творы, што ўвайшлі ў гэты зборнік, таксама датаваны, хоць у асобных выпадках канкрэтны дзень не называецца.

Можна ўявіць, як выкрышталізоўвалася аўтарская задума. Як паступова ішоў ён да ўвасаблення слова адзінага, слова важнага і патрэбнага. А «Мой космас» напачатку, відаць, нарадзіўся ў думках, а пасля, асэнсаваны, лёгка лёг на паперу. Прынамсі, адчуванне, што ўсё напісалася на адным дыханні — настолькі хараша прамоўлена і так шмат сказана:

*Дзе свабоды дух крыляе,
Многія глядзяць туды.
На зямлі ж я космас маю
З пахам хлеба і вады.*

*У мяне сваё тут неба,
Домік са страхой на ім.
Пад нагамі — тая глеба,
Што не мае дна зусім.*

«Космас зямны» неаддзельны ад усяго Сусвету. Каб выказаць гэтую павязь, Пятро Фёдаравіч знайшоў праўдзівыя і пераканаўчыя радкі. І яны таксама нарадзіліся ў глыбіні душы і адпавядаюць яе стану, а стан такі, што хочацца паяднацца з зямным наваколлем і Сусветам, з космасам зямным і космасам у яго традыцыйным разуменні.

Ёсць у Пятра Прыходзькі і песні, у якіх закрэпаецца тэма героізму, любові да роднай зямлі — вынік творчай садружнасці з кампазітарам Міколам Яцковым. Пісаў таксама для дзяцей, плённа займаўся перакладамі. Яго ж космас — тое, што і робіць сапраўдную паэзію паэзіяй. Часам яна, магчыма, і залішне традыцыйная, аднак ніколі не пазбаўлена даверу, шчырасці. Народжаная ў касмічных вышынях душы, у той жа час зямная.

Інакшай і быць не магла, бо яе аўтар, паэт-франтавік, неаднойчы глядзячы смерці ў вочы, гэтаксама неаднойчы перажываўся, што ў зацішку паміж баямі хочацца той цішыні, якая найбольш адчувальная тады, калі застаешся сам-насам са сваімі думкамі, перажываннямі. З'яўляецца магчымаць любавання тым, што акаляе. Яно часам і някідкае, але та-кое, без чаго не пражывеш. Такія і найлепшыя вершы Пятра Прыходзькі.

Ганна ІВАНЕЙ

Ядвігін Ш. (Антон Лявіцкі). 1894 г.
З прыватнага збору Івана Лявіцкага.

Далікатна абмінутая ўвагай

Надзея Сямёнаўнай (рэдактар) і Уладзіславам Станіслававічам (выдавец). Світычы ўжо мелі вопыт арганізацыі выдавецкай справы ў Кіеве (газета «Киевские отклики») і Екацярынаславе (газета «Приднепровский край»).

Зыходнай праблемай усебаковага аналізу «Минского эха» сёння з'яўляецца адсутнасць газеты ў вядучых кніжніцах, архівах і музеях Беларусі. Нумар, у якім апублікавана рэцэнзія Ядвігіна Ш. на «Жалейку» Янкі Купалы, не стаў выключэннем. Аўтару гэтых радкоў удалося атрымаць сканаваную копію экзэмпляра, што захоўваецца ў фондах Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі (Масква).

Са старонак газеты ад 9 ліпеня 1908 года (№ 34) на нас глядзіць невялікі горад пачатку ХХ стагоддзя. Усе асноўныя ўстановы сканцэнтраваны на некалькіх вуліцах. У адрасах, акрамя нумара дома, указваецца і яго ўласнік. Кантора і рэдакцыя газеты «Минское эхо» размяшчаліся ў Архьерэйскім завулку, доме Пратасевіча № 5.

Першая і палова апошняй старонкі аддадзены камерцыйнай рэкламе. Усё да паслуг і патрабавальнай багемнай публікі, і звычайнага паспалітага люду. Электрабіяграфічны тэатр (сінематограф) Рыхарда Штрэмера завабляў брутальна-сентыментальным рэпертуарам: «Сумленне доктара», «Тры спакусы сатаны», «Імяніны татухны», «Што гаворыць лісце?» і інш. У «Акварыуме» на Юр'еўскай, 17 даваліся штодзённыя канцэрты «У царстве гукаў» з удзелам польска-рускага куплетыста Альшэўскага, а таксама «рознахарактарнай» капэлы. На свае прадстаўленні клікаў цырк А. Дэвіньне. Спрэс паслугі рэпетытараў, дактароў, гравёраў і ювеліраў.

Тэхнічны прагрэс не стаяў на месцы. Зубалёчы кабінет Самуіла Батвінкі ў доме Шнітмана на Губернатарскай вуліцы рабіў спецыяльную прапанову: штучныя зубы на золаце і каўчуку, фарфоравыя і залатыя пломбы.

На другой і трэцяй старонках допісы канцэнтраваліся ў рубрыках «Рэха мясавага жыцця», «Маленькі фельетон», «Па слядах цыклана (Барысаў)» і інш. У «Тэлеграмах», паводле інфармацыі Пецярбургскага тэлеграфнага агенцтва, давалася сцісла інфармацыя пра падзеі ў Паўночнай сталіцы Расійскай імперыі, а таксама ў Бамбеі, Капенгагене, Бялградзе, Канстанцінопалі.

Асабліваю цікавасць выклікае аповесць «Стары малітоўнік» У. С. Іліча-Світыча, якая друкавалася з працягам і мела падзаглавак «З часоў польскага паўстання 1863 г. у Паўночна-Заходнім краі».

Матэрыялы чацвёртай старонкі, акрамя рэкламных, размеркаваны па рубрыках «Замежныя дробязі», «Розныя рознасці». Тут і расклад руху цягнікоў, вывераны па пецярбургскім часе. Праз Мінск ішлі чыгуначныя шляхі, якія злучалі Лібава, Вільню і Ромны, Крэмянчуг; Брэст, Варшаву і Смаленск, Маскву.

Калегіяльная стрыманасць

Рэцэнзія Ядвігіна Ш. на Купалаў зборнік змешчана ў рубрыцы «Бібліяграфія». Адмысловай назвы не мае. Як практыкуецца ў афармленні тэкстаў такога жанру, прыведзены выхадныя звесткі кнігі. Публікуем рэцэнзію поўнаасцю ў перакладзе на беларускую мову.

Жалейка Янкі Купалы. Выданне суполкі «Загляне сонца і ў наша аконца». Пецярбург. 1908 г. Кошт 50 к.

«Лепш быць першым у вёсцы, чым другім у Рыме», — вось першае, навязлівае, уражанне пры чытанні новааспечанага даволі аб'ёмнага (152 стар.) томіка беларускіх вершаў Янкі Купалы пад агульным заглаўкам «Жалейка».

І, калі мары беларусаманаў, — уаскрэсіць і даць літаратурную абалонку паміраючаму беларускаму дыялекту, — накіравана ажыццявіцца, то паміж піянерамі гэтай ідэі адно з першых месцаў зойме бясспрэчна Янка Купала.

Мы ўстрымаемся пакуль ад дэталёвай ацэнкі па сутнасці і тэндэнцыйнасці большасці вершаў «Жалейкі»: яны былі пісаныя ў тыя гады, калі ў нашай пакутлівай радзіме занадта хутка чаргаваліся то асляпляльныя бляскі, то чорныя цені, што не магло не адбіцца ні на спагадлівасці, ні на ўспрымальнасці паэта наогул, а тым больш народнага.

Жыццё беларуса занадта манатоннае і мы не павінны таму быць асабліва патрабавальныя ў разнаколернасці яго народнага паэта.

Мы дазволілі сабе толькі выказацца за захаванасць чысціні асабліваасцей беларускай гаворкі і тым больш у паэзіі, якая пражывае ў народзе больш доўгія чым проза гады.

Такім класічным узорам служыць верш Янкі Купалы «Саха» (стар. 12).

Трэба быць не толькі знаўцам беларускага дыялекта, але і даравітым паэтам, каб пры спалучэнні слоў гэтай сякернай (няхай прабацаць мне беларусы!) мовы з'явіўся даволі лірычны верш.

Такія вершаў у «Жалейцы» чытач знойдзе нямала.

Колькасць памылак у выданні цалкам зразумелая і выначальная, напера небагая, шрыфт выразны, вінетка такая, што можна было на вокладку выкарыстаць і лепшую, больш трывалую паперу.

Ядвігін Ш.

** Як нам удалося даведацца, нямала матэрыялу падрыхтавана паэтам ўжо для другога тома. Будзем спадзявацца, што ў ім даравітасць і погляды паэта выступяць больш выразна, больш рэльефна.*

Верш «Саха», вылучаны рэцэнзетам з 96 твораў, сабраных пад вокладкай «Жалейкі», датуецца 1905—1907 гадамі. У творчай спадчыне класіка беларускай літаратуры лічыцца ўзорам ранняй лірыкі, для якой характэрна этнаграфічная дэталізацыя, архаічная каларыстыка.

Для нагляднай ілюстрацыі архітэктонікі верша прывядзём некалькі строф:

*Друг мой неадчэпны,
Саха ты крывая,
Хоць кормиш свет цэлы,
Сама ж век худая.*

*Вяровак, жалеза,
А дрэва найбольш
Пайшло, каб пажытак
З цябе быў у полі. <...>*

*Ты, сошка, худая,
Я пан твой — араты,
Век бедны, галодны,
Хоць пан наш багаты.*

У 13 строфах аўтар усаўляе важную прыладу сялянскай працы, іранізуе з нагоды свайго «панавання» над ёй. Заўважна таксама гучанне матываў сацыяльнай несправядлівасці, аптымістычных нотак («Мы ж гора забудзьма, // Запейма а громка»; «На ўсе каб староны, // Як гром, гул разнёсся...»).

Замест вердыкту

Крытычны водгук Ядвігіна Ш., акрамя таго, што моцна дысануе з вядомымі характарыстыкамі беларускай класікі, адкрывае новую старонку ў канцэптальных падыходах да гісторыі нацыянальнага пісьменства. Праблемамі сталення, на нашу думку, можна назваць агульную практыку, калі перадукоўваліся і збіраліся пад адной вокладкай выключна спагадлівыя водгукі. Такім чынам гісторыка-літаратурны працэс у яго рэтраспектыўным бачанні пазбаўляўся дынамікі, складанасці, аб'ектыўнага ўсведамлення праблем, з якімі сутыкаліся і архітэктары нацыянальнага будаўніцтва, і яго песняры.

Пры публікацыі рэцэнзіі Ядвігіна Ш. у перакладзе на беларускую мову мы маем справу з адным з аспектаў феномену вяртання, калі пры спробе гістарычнай рэканструкцыі на самай справе спараджаецца новы канструкт разгляду мінуўшчыны ў яе сувязі з сучаснасцю.

Рэцэнзент пачатку ХХ стагоддзя прапанаваў свой тэкст перыядычнаму выданню, дзе той быў чужародным, адзіным, прывесчаным маладой беларускай літаратуры. Можам меркаваць, Ядвігін Ш. у пэўнай ступені ішоў канфармісцкім шляхам, улічваючы рэдакцыйна-выдавецкую практыку выдання і запыты чытацкай аўдыторыі. Але, магчыма, менавіта гэты востра-крытычны, правакацыйны допіс паклікаў да жыцця дзве хваласпеўныя рэцэнзіі Уладзіміра Самойлы, яшчэ аднаго апекуна Янкі Купалы. Пра гэта будзе наша наступная публікацыя.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Старонка газеты «Минское эхо», 9 ліпеня 1908 г.
З фондаў Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі (Масква).

У гісторыі мастацкага пісьменства ёсць паняцце вандроўных сюжэтаў. Назва гаворыць сама за сябе: адны і тыя ж калізіі апрабуюцца ў творчай практыцы розных часоў і народаў. Нярэдкім у літаратурнаўстве з'яўляецца перамяшчэнне з артыкула ў артыкул набору ключавых цытат, пры гэтым сувязь з поўным тэкстам арыгінала, на жаль, можа быць амаль страчана. У арсенале дасведчаных у мастацтве слова ёсць і фігура ўмаўчання — стылістычны прыём, пры якім думка наўмысна перарываецца ў разліку на фантазію і здагадку чытача.

Першым водгукам на «Жалейку» стаў артыкул Ядвігіна Ш., апублікаваны ў газеце «Минское эхо» 9 ліпеня 1908 года. Тэкст ніколі не перадрукоўваўся. У энцыклапедычным даведніку «Янка Купала» (1986) ахарактарызаваны надзвычай сцісла: «...вельмі супярэчлівыя вядомыя асноўныя палажэнні» (Іван Чыгрын). Праблема ў тым, што ні вандроўнасць, ні замоўчванне ў гэтым выпадку не дапамогуць нават у агульных рысах пазнаёміцца з першакрыніцай. Толькі метада дэ візу — архіўная праца навобмацак.

У кагорце абраных

Асоба пісьменніка Ядвігіна Ш. (Антон Лявіцкага; 1869—1922) лучыць розныя генерацыі беларускіх літаратараў. Калі б лёс п'есы «Злодзей» (1892) склаўся ўдала, то яе аўтар мог быць у ліку пачынальнікаў новай беларускай драматургіі. Пальму першынства ўтрымаў раман «Золата» (1920), які стаіць у шэрагу дэбютнай нацыянальнай апрабачы буйных эпічных жанраў.

Не закранаючы аспекты творчых сыхджанняў з іншымі прадстаўнікамі маладой беларускай літаратуры, адначасна непасрэдна сувязь Ядвігіна Ш. праз «поіск рукі». Яго настаўніцай была дачка Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча — Каміла. Дачка самога літаратара Ванда Лявіцкая перапісвалася з Максімам Багдановічам, выйшла замуж за грамадска-культурнага дзеяча Язэпа Лёсіка (дзядзька Якуба Коласа, на год малодшы за пляменніка). Хросным бацькам унукаў Ядвігіна Ш. быў Янка Купала.

Аўтар «Жалейкі» ў лістах да Браніслава Эпімаха-Шыпылы неаднаразова згадваў старэйшага калегу. Напрыклад, у карэспандэнцыі з Акапоў ад 5 чэрвеня 1912 года чытаем: «Напісаў у двух актах камедыю, каторую чытаў пану Лявіцкаму, і ён сказаў, што напісана дарэчы. Камедыя называецца «Паўлінка», напісана прозаі, з шляхоцкага жыцця».

Пра ролю старэйшага калегі ў сваім жыцці паэт раскажа і ў лісце да Льва Клейнбарта ад 11 студзеня 1929 года: «В период 1904—1906 гг., не помню именно в котором точно году, я познакомился с Ядвиговым Ш. (жили мы по соседству). Это было для меня большое событие, т. к. я впервые столкнулся с человеком, который не только писатель, которого печатают, но и пишет по-белорусски. С Ядвиговым Ш. я очень сблизился. Он мне много рассказывал о не знакомых мне до того времени писательских делах и т. п. Человек он был с высшим образованием (правда, университета из-за революционных дел не окончил), притом очень интересным и остроумным собеседником».

Мінск губернскі, багемны і правінцыйны

Уладзімір Конан у кнізе «Праблемы мастацтва і эстэтыкі ў грамадскай думцы Беларусі пачатку ХХ ст.» (1985) звязваў час існавання «Минского эха» (1908—1909) з перыядам крызісу ліберальнай прэсы. Новая газеты «састаналі сваім папярэдніцам па ідэяна-палітычным, навуковым і мастацкім узроўні публікуемых матэрыялаў».

Штодзённае выданне на чатырах старонках — «Минское эхо» — было заснавана сужэнствам Світычыў:

Не толькі любіць, але і ганарыцца

Сярод сродкаў сувязі аднародных членаў сказа вельмі пашыраны парны састаўны злучнік *не толькі ... але і (а і)*, злучальны па сінтаксічнай функцыі і кніжны паводле ўжывальнасці ў адпаведных функцыянальных стылях мовы. У цяперашні час навукоўцы далучаюць разгляданы злучнік да градацыйных, бо ён адлюстроўвае семантыку градацыі (павелічэння/паслаблення, нарастання ці спаду вартасці другога з кампанентаў у параўнанні з папярэднім), напрыклад: «Тое, што адбылося з Лескамі, моцна ўразіла *не толькі* мясцовае насельніцтва, *але і* саміх партызан, пакінуўшы ў душы непазбыўнае пачуццё віны» (Уладзімір Гніламедаў).

Два абавязковыя кампаненты злучніка займаюць свае пастаянныя месцы перад пэўнымі аднароднымі членамі сказа. Чытач, знаёмычыся з пачаткам сказа «За год работы малады спецыяліст павінен засвоіць *не толькі* вытворчыя этапы...», падсвядома чакае пасля першага кампанента злучніка і першага аднароднага дапаўнення адпаведнага праягу думкі, да прыкладу, наступнага: «*але і* *сакрэты* вызначэння якасці прадукцыі». Аднак надрукавана зусім іншае заканчэнне: «...*але і* *выканаць* творчае заданне». У сказе выяўляецца парушэнне як сінтаксічнай нормы спалучэння аднародных членаў, так і логікі выказвання. Другі кампанент злучніка (*але і*) *заўсёды* стаіць на правільным месцы, і праўка зводзіцца да змены месца першага (*не толькі*): «За год работы малады спецыяліст павінен *не толькі* засвоіць вытворчыя этапы, *але і* *выканаць* творчае заданне». У большасці выпадкаў падобная праўка паграбуецца тады, калі злучнік спалучае аднародныя выказнікі: «Магчыма, гэта былі першыя спробы выйсці за межы савецкага калектыву, *стварыць новы тып не толькі* *тэатра, але і* *размеціць* [не толькі стварыць новы тып тэатра, *але і* *размеціць*] прастору для новых у кантэксце савецкай сістэмы тыпаў сацыяльных сувязей»; «Твор *выконвае не толькі* [не толькі *выконвае*] пазнавальную функцыю, *але і* *развівае* фантазію».

Варыянт *не толькі ... а і* значна радзей сустракаецца ў пісьмовых крыніцах, яго выкарыстанне абмяжоўваецца мастацкімі і публіцыстычнымі творами: «Адылі і сам добра цяміў, што лае *не толькі* Гвардыяна, *а і* самога сябе» (Міхась Зарэцкі); «Магчыма, гэта былі *не толькі* вароны, *а і* гракі» (Людміла Рублеўская). Паводле Міхася Цікоцкага, ужыванне *не толькі ... а і* «магчыма толькі ў тым выпадку, калі першы з аднародных членаў мае пры сабе яшчэ і адмоўе (*не толькі не...*) або калі супастаўляюцца паняцці, другое з якіх па сваім аб'ёме ўваходзіць у першае». Квантатывны аналіз пераконвае, што і пры наяўнасці адмоўна большасць аўтараў усё адно выкарыстоўвае злучнік *не толькі ... але і*, што не з'яўляецца недахопам: «Яна [брама] была *не толькі* *не* гнілая, *але і* *не* тая самая» (Кузьма Чорны); «Фінал <...> паказвае, што і праз 500 гадоў ён [Ф. Скарына] *не толькі* *не* забыты, *але і* *запатрабаваны ў XXI стагоддзі*» (Святлана Ганчарова-Грабюўская).

Яшчэ дзве асаблівасці функцыянавання паданалізнага злучніка. Першая — абавязковасць паўтарэння прыназоўнікаў (пры іх наяўнасці) перад абодвума кампанентамі: «Пішу цяпер *не толькі* для дарослых, *але і* для дзяцей, і *не толькі* вершы, *але і* прозу» (Алесь Бадак). Другая — неапраўданая замена лексічнага напаўнення другога кампанента: замест *але і* пішуць *але (а) нават, але (а) яшчэ, але (а) таксама і інш.*, бо пры градацыі ў кампаненце *але і* ўтрымліваюцца семы пералічаных слоў. Таму змешчаныя ніжэй сказы паграбуюць рэдактарскай праўкі: «Дарэчы, на апошнім аб'екце, які мае вялікае значэнне не толькі для горада, *а і* [але і для] вобласці ў цэлым, тэрміны будаўніцтва былі скарачаны ў два з паловай разы і атрымана эканомія ў суме больш за адзін мільярд рублёў»; «Гегель падкрэслівае не толькі дзейсную, *але таксама* [і] культурную прыроду пафасу».

Увага аўтараў да парных градацыйных злучнікаў і аналіз іх ужывання перад абнародаваннем твораў будзе спрыяць агульнай моўнай культуры чытача і ўпарадкаванню яго лагічнага мыслення.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Ці назіралі вы калі-небудзь, як працуе рэзчык па дрэве? Вось першы этап: са звычайнага палена раптам паўстае выява, потым майстар габлюе, надаючы ёй характэрныя рысы, наносячы новыя штрыхі, потым яшчэ раз адшліфоўвае і толькі затым пакрывае лакам, завяршаючы зробленае.

Згадаў пра гэта нездарма — такое ўражанне творчага працэсу і яго завершанасці пакінула ў мяне кніга прозы Алеся Бадака «Ідэальны чытач». Скажу шчыра, што сярод апошніх кніжных навінак, разнастайнасці водгукі і ўражанняў гэтая кніга, на мой погляд, адна з нямногіх, што прыцягвае ўвагу глыбінёй і несумненным майстэрствам, садзейнічае роздуму.

З Алесем Бадаком мне давялося шмат гадоў супрацоўнічаць у сумесных праектах на каналах нашага радыё, мець нямала гутарак пра літаратуру, гаварыць пра

Чытаць — як кахаць

творчасць калег. І заўсёды прыцягвалі яго цікавы арыгінальны погляд на многія літаратурныя з'явы, высокая эрудыцыя, асабліва што тычыцца ведаў пра многія факты біяграфій і творчага шляху сусветна вядомых пісьменнікаў. Гэта адчулася і ў яго аўтарскіх праявічых творах.

Бадак пачынаўся як паэт. Я добра ведаў яго вершы, пісаў нават прадмову да аднаго з яго зборнікаў. Паэт ён цікавы і самабытны.

Па сабе ведаю, наколькі няпроста паэту адчуць сябе ў прозе. Калі само неба нашэптвае творцу заветныя радкі, калі, як імгненні маланкі, трэба лавіць хвіліны натхнення, каб потым занатаваць усё на паперу, то проза паграбуе разам з гэтым одуму, увагі да дэталей, пэўнай эпічнасці і роздуму. І, безумоўна, карпатлівай працы.

А праязік? Вось як сам аўтар вызначае гэта вуснамі свайго лірычнага героя: «Часта, гуляючы па горадзе, я перабіраю ў памяці словы, нібы гальку для мазаікі. Я набіраю іх адно да аднаго і складаю ў фразы, каб пасля ўкласці іх у вусны сваіх герояў. Бывае слоў аж зашмат, бывае, наадварот, іх не хапае, але і ў першым, і ў другім выпадку далёка не кожны раз удаецца скласці фразы. Якія пасля зноў не распаліся б у асобныя словы — так, як гэта заўсёды бывае з банальнымі фразамі».

«Ідэальнае чытанне нагадвае сапраўднае каханне: пры ім позірк бегае па словах, нібы па целе, і раней, чым пранікнуць углыб тэксту, каб атрымаць ад гэтага найвышэйшую асалоду, ён атрымлівае асалоду ад сузірання таго, як пабудаваны фразы і падзелены тэкст на абзацы».

І няхай гэтыя думкі ўкладзены ў вусны персанажа, яны пэўным чынам раскрываюць творчае крэда аўтара.

Практычна кожнае апавяданне ў кнізе разам з сюжэтам, магчыма, нават прыдуманым, прасякнута рэмінісцэнцыямі, спасылкамі, філасофскімі разважанымі.

Паказальнае ў гэтым плане апавяданне «Душа твая светлая», якое адкрывае кнігу. Вобразы дзяўчыні і коткі пераступаюць праз цэлыя эпохі, чалавечыя лёсы, гэта не проста фантазія аўтара, магчыма, навеяныя фактамі сямейнага падання, гэта нешта большае — сапраўды пра вечнасць быцця.

«Мы лічым сябе вянцом прыроды, але за мільёны гадоў існавання чалавецтва не пазбавілася ні ад аднаго са сваіх смяротных грахоў. Між тым, калі пагадзіцца, што ў жывёл таксама ёсць душы, нельга не прызнаць, што яны больш чыстыя і светлыя за чалавечыя. Ім не вядома ні сквапнасць, ні ганарыстасць, ні зайздасць, а ўсё непрымальнае з пункту гледжання нашай маралі ў паводзінах жывёл праяўляецца ад неабходнасці выжывання, не ад разбэшчанасці».

Але не толькі дзеля такой высновы вядзе аўтар свой расповед. У ім ідзе якраз гаворка пра душу чалавека, пра тую пераемнасць духоўных і маральных імператываў, што сягаюць ад продкаў да сучаснікаў.

Творы Бадака нельга хутка прабегчы, пагартаўшы старонкі, ці праглынуць за кароткі час, што гаворыцца, нагбом. Яны паграбуюць чытанню ўважлівага,

вяртання да фрагментаў прачытанага, каб асэнсаваць сказанае.

Аўтар часта звяртаецца да спасылак на гістарычныя падзеі, цытуе выказванні любімых пісьменнікаў.

Я ўжо нагадаў пра нашы сумесныя радыёпраекты, калі Алесь знаходзіў і прыносіў для праграм цікавыя факты з біяграфій іншых твораў, што было, безумоўна, плёнам пошуку ў самых розных крыніцах.

Відаць, гэта адпавядала яго ўяўленню пра такога сапраўднага ідэальнага чытача, які бачыўся яму з дзяцінства і юнацтва.

«Ідэальнае чытанне нагадвае сапраўднае каханне: пры ім позірк бегае па словах, нібы па целе, і раней, чым пранікнуць углыб тэксту, каб атрымаць ад гэтага найвышэйшую асалоду, ён атрымлівае асалоду ад сузірання таго, як пабудаваны фразы і падзелены тэкст на абзацы».

Разумею, што з гэтым могуць пагадзіцца не ўсе. Наша часта кліпае мысленне паграбуе хуткай змены падзей,

інтрыгі, авантурнага сюжэта, таго, што раней называлася масавай літаратурай. І гэта цалкам зразумела, бо ёсць розныя чытачы, ёсць рознае ўспрыманне літаратуры. Але тое, што галоўны крытэры — сапраўды мастацкае слова, застаецца нязменным.

Нехайны, непісьменны твор толькі псуе густ чытача, а такі ідэальны чытач, пра якога марыць герой прозы Алеся Бадака, увогуле з прыкрасцю адкіне такую кнігу. Тое, што сёння аўтарам кніжнага томіка можа стаць любы, выдаўшы кнігу за свае грошы ў любым прыватным выдавецтве, — далёка не сведчанне ўзраслай якасці літаратуры.

З уласнага вопыту ведаю, колькі часам намаганняў прыкладалі рэдактары мастацкай літаратуры, каб палепшыць твор або нават вярнуць яго на дапрацоўку.

Прычым важкай ролі не адыгрывалі аўтарытэты, званні і заслугі аўтара. Праўкі перад друкам зведалі нават класікі, за што былі ўдзячны рэдактарам.

Паграбавальнасць да слова, да якасці сваёй творчасці — у гэтым адна з пераваг кнігі Алеся Бадака.

І тут згадваюцца шэдэўры нашай прозы ад Міхася Стральцова, Алеся Жука, Анатоля Кудраўца, Вячаслава Адамчыка, Івана Пташнікава — віртуозаў слова, якія ўзбагацілі нашу літаратуру яркімі мастацкімі вобразамі, перлінамі народнай мовы.

Вернемся да творчасці Алеся Бадака.

І ў канву мастацкіх апавяданняў у класічным разуменні гэтага вызначэння натуральна ўпісаліся публіцыстычныя «Запіскі на хаду». Там нямала цікавых думак, згадак пра творчасць калег, успамінаў пра цікавыя сустрэчы.

Часам чытачы і крытыкі спрачаюцца, ці можна дзёнікавыя запісы, нататкі пра літаратуру і літаратараў лічыць мастацкай прозай.

На мой погляд, калі ў іх не проста пералік, што еў, куды хадзіў, з кім сустракаўся, а глыбокае пераасэнсаванне бягучых падзей уласнага жыцця, філасофскі роздум, то, безумоўна, гэта проза.

Яшчэ Янка Брыль даказаў гэта сваёй «жменям» цудоўных зацемак, лірычных мініяцюр, дзе галоўным героем і апавядальнікам быў сам аўтар.

Новая кніга Алеся Бадака выклікае думкі і развагі і, верагодна, паслужыць пошуку такога ідэальнага чытача, які паграбен не толькі аўтару, але і ўсёй нашай літаратуры.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Нязгаслы след пагаслай зоркі

Беларуская літаратурная ніва падобна на зорнае неба. Безліч зорак, больш ці менш яркіх, вялікіх і малых, нараджаюцца, пражываюць адведзены час і гаснуць, пакідаючы свой непаўторны след. Буйныя зоркі застаюцца ў памяці не толькі напісанымі словам, але і плённай працай, добрымі справамі, цікавым, насычаным жыццём... Больш як чатыры дзясяткі гадоў таму згасла зорка паэта, перакладчыка Генадзя Кляўко. 1 мая яму магло б споўніцца 90 гадоў. Пражыўшы кароткае жыццё, паэт пакінуў пасля сябе свой свет паэзіі — тое, чым жыву.

Генадзь Кляўко.

Генадзь Кляўко нарадзіўся ў вёсцы Варонічы на Пухавіччыне ў 1932 годзе. Скончыў Рудзенскую сярэднюю школу, паступіў на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Пасля заканчэння працаваў літаратурным рэдактарам у газеце «Калгасная праўда», затым літсупрацоўнікам, адказным сакратаром часопіса «Вожык». З 1973 да 1979 года Генадзь Якаўлевіч — намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Польмя».

Друкавацца пачаў у 1949 годзе. Першы верш выйшаў у тагачаснай рудзенскай раённай газеце «Бальшавіцкі сцяг». Творчая спадчына Генадзя Кляўко — у зборніках «Абветраныя даляглыды» (1962), «Сто крокаў» (1967), «Прыстань» (1974), «Плуг» (1978), «Падкова над парогам» (выбранае, 1979), «Вязьмо» (1984). Генадзь Якаўлевіч быў шматграннай асобай, спрабаваў сябе ў розных жанрах. Выйшлі тры зборнікі гумарыстычных вершаў і мініяцюр: «Лайдак і кнопкі» (1964), «Каб не сурочыць» (1971), «Што праўда, то не грэх...» (1971). Іскрыстае слова было ўласціва паэту. Яго гумар быў натуральны, зачэрпнуты з народных крыніц, з побыту і чалавечых характараў.

Спрабаваў пісаць для дзяцей, у 1964 годзе выйшаў зборнік вершаў «Першы

салют». Дасягнуў поспехаў і ў перакладах: перастварыў па-беларуску творы пісьменнікаў народаў СССР. У 1975 годзе ў перакладзе Генадзя Кляўко выйшаў зборнік паўднёва-асяцінскай паэзіі «Трубіць алень», а ў 1986 годзе — зборнік вершаў Косты Хетагурава «Асяцінская ліра».

Генадзь Якаўлевіч сябраваў з Рыгорам Барадуліным і Уладзімірам Караткевічам. Іх часта называлі «святой тройцай». У 1965 годзе яны разам накіраваліся на стажыроўку на Далёкі Усход (Уладзівастан) у газету Ціхаакіянскага флоту «Баявая вахта». Пасля У. Караткевіч напісаў «Чазенію», а Г. Кляўко занатаваў, як у акіяне

*Гайдае, люляе сейнер,
Паветра ловіць рука...
Як быццам на возе сена
Праз луг, па мяккіх валках.*

Творчы шлях паэта быў нялёгка. Як пісаў Р. Барадулін, «сцяжына на строуму

майстэрства не была роўная і простая. Яна і збочвала, і пятляла, і назад вярталася, але свая, высненая, вымроеная, раз і назаўсёды абраная, мэту бачыла. Даволі доўгі быў час маўчання. Маўчання адноснага. Паэт гаварыў з жыццём, якое вывучаў пасля заканчэння ўніверсітэта, наводзіў стыль. Паэт вёў гутарку са сваёй памяццю, з аднагодкамі, што падлеткамі палі на крываваых загонах вайны». Пасля роздому ў некалькі гадоў адным з першых уразіў чытачоў верш «Другу невядомаму»:

*Сёння дваццаць гадоў,
як расстаўся ты з домам.
Сёння дваццаць гадоў,
як ты стаў Невядомым.
Дык дазволь жа лічыць
ад імя накалення
Дзень пачатку вайны
днём твайго нараджэння.*

У гэтым вершы пачынаўся новы паэт Генадзь Кляўко. Паэт з накалення «бязбацькавічаў». У аўтабіяграфіі творца пісаў: «...зранку 22 чэрвеня 1941 года "масершміты" пачалі ставіць крыжы на маленстве маім і маіх аднагодкаў: каму навечна абарвалі жыццё, а каму навалі прайсці праз пекла вайны. Мы з маці ў час пакінулі хату, каб уцякаць на ўсход: ад прамога пападання снарада ад яе застаўся толькі ўспамін. З гэтай пары мы сталі дваццаць бежанцамі. Магчыма, дзецім больш, чым дарослым, уелася гэта горкае слова. Для мяне і сёння самае крыўднае і балючае». Крыўдлівая, уражлівая, недаравальная памяць адабранага дзяцінства трывала ўкаранілася ў творчасці Генадзя Кляўко:

*Зараз боязна мне
Пакідаць гэты дом на хвіліну:
Я калісьці ў ім
Назаўсёды дзяцінства пакінуў.*

Ад асабістага паэта пераходзіць да агульнага, увёўшы паняцце «бязвёскавічы» ў паэме «Прыстань», перадаўшы шчыmlіваю трагедыю нашай зямлі:

*Бязбацькавічаў шмат на Беларусі...
Павыраслі. Мінула й маладосць...
Я часта сам сабе загадаў ў скрусе:
Яшчэ ў нас і бязвёскавічы ёсць...*

Сталы паэт паступова вяртаецца да сваіх вытокаў. У вершах скразной ніткай праходзяць асноўныя матывы: вайна, сувязь з вёскай, прыродай, людзьмі. Асабліва адлюстравана гэтая звязнасць у паэмах «Плуг», «Сем пісем». Антон Бялевіч адзначаў, што ў творы «Плуг» «грамадзянская лірыка шырока параднілася з народнасцю, з мілагучнай песеннай, фальклорнай, жывой крыніцаю жыцця. Знойдзеныя тыя чарадзейныя ключы, якімі адмыкаюць дзверы ў свет перамог і хараства».

Жыццё паэта абарвалася бязлітасна рана, яму было ўсяго 47 гадоў. Рыгор Барадулін згадваў, як Генадзь Якаўлевіч прыкідваў, каго будзе запрашаць на сваё 50-годдзе, як ён хацеў жыць, як пісаў усё лепей і лепей. Апошнім часам паэт пісаў багата, па-майстэрску стала, так, як пішуць, развітваючыся, калі мала часу і шмат несказанага:

*Ішоў — і ўпаў,
Навекі анямеў:
Сляпы нярун
ударыў рыкашэтам.
І чалавек, бадай, не зразумеў.
Што здарылася з гэтым светам.*

Плён руплівай працы паэта застаецца не толькі ў літаратуры, але і ў памяці землякоў. А менш, чым праз два тыдні, 18 мая ў Мар'інай Горцы ў памяшканні Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея пройдзе вечар, прысвечаны беларускаму паэту і перакладчыку Генадзю Кляўко.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Святло малой радзімы

Да 90-годдзя з дня нараджэння Генадзя Кляўко пабачыла свет перавыданне яго зборніка паэзіі з характэрнай назвай — «Вязьмо», што значыць складанае пляценне (Мінск, ЗАО «Бонем», 2021), дапоўненае фотаздымкамі з сямейнага архіва. Свет, які адкрываецца чытачу праз вобразы і алюзіі, праз згадкі прыватнага, можна параўнаць са спляценнем тонкіх нітак памкненняў, лёсаў, мінулага і сучаснага. Укладальнікам выступіў сын паэта Артур Кляўко, сябар Беларускага саюза журналістаў. Артур Генадзьевіч раскажаў карэспандэнту «ЛіМ» пра тое, якім ён памятае бацьку, чым запомніліся гады дзяцінства, а таксама пра маленства свайго таты, якое было азмрочана ваенным ліхалеццем.

Бацька, Генадзь Якаўлевіч, — ураджэнец Пухавіччыны. Нарадзіўся ён насамрэч не 1 мая, як запісана ва ўсіх дакументах, а 28 лістапада 1931 года. Пасля вызвалення Беларусі метрыкі не адшукалі, і яго ў ліку іншых падлеткаў адправілі на медыцынскі агляд, дзе вызначылі дату нараджэння 1 мая 1932 года, на паўгода амаладзілі.

За пачаткам вайны дзеда Якава мабілізавалі, а мая бабуля па бацьку разам з чатырма дзецьмі, сярод якіх было немаўля, засталася чакаць эвакуацыі ў пасёлку Тураў пад Барысавам. Эвакуіравацца не паспелі і вымушаны былі вярнуцца на папялішча — дома не стала пасля першай бамбёжкі. Бабуля прыняла рашэнне ісці да сястры мужа ў вёску Варонічы пад Рудзенскам. Дабіраліся не без прыгод: па дарозе згубілася старэйшая дачка... Дзякуй Богу, інтуітыўна яна адчула, куды трэба ісці, і праз некалькі тыдняў злучылася з сям'ёй... Там і прабывалі ўсю вайну. Ратавала швейная машынка: бабуля абшывала ўсё аднавяскоўцаў.

Пасля вайны, калі вярнуўся дзядуля і стаў служыць старшынёй сельсавета, а потым і калгаса, аднойчы за здачу багатага ўраджаю — сыравіны для вырабу каўчуку — атрымаў добрую прэмію. За гэтыя сродкі і набылі новы зруб. Дом той стаіць і сёння...

Вучыўся бацька добра, іспыты за некаторыя класы здаваў экстрэнам. Пасля заканчэння філфака БДУ ў 1954 годзе працаваў у «Калгаснай праўдзе».

Наконт працы бацька распавядаў, што яму прасцей было напісаць рэпартаж альбо нататку па-беларуску ў вершаванай форме, чым па класічных канонах журналістыкі. Часам ён так і рабіў. Гэта спрыяла таму, што перайшоў на працу ў «Вожык». Шмат пісаў сатырычных фельетонаў у вершах.

Бацька быў вельмі шчырым і адказным чалавекам, добрым і памяркоўным, часта бываў як на сваёй радзіме, так і ў родных мясцінах маёй маці, пад Дзяржынскам. Адпаведна, улётку я гасцяваў месяц пад Рудзенскам, месяц пад Дзяржынскам. Тады ўсе там размаўлялі па-беларуску, мае аднагодкі таксама. Такім чынам, любоў да роднай мовы ўва мне з глыбокага дзяцінства...

Калі я з'явіўся на свет, бацькі жылі на вуліцы Бабруйскай, здымалі пакойчык у бараку. Пасля атрымалі аднапакаёўку на скрыжаванні Якуба Коласа і Калініна. У тым жа доме, памятаю, жылі Алесь Ставер, Янка Сіпакоў, Уладзімір Шыцік, Віктар Шымук... Сябраваў з іх дзецьмі.

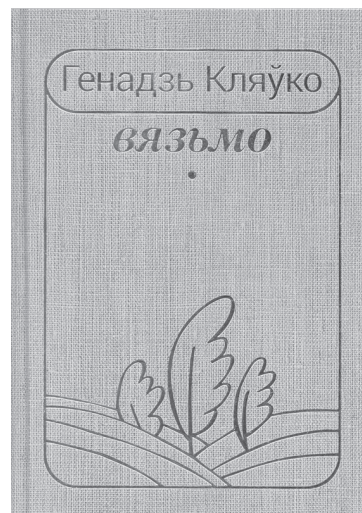
Потым атрымалі кватэру на вуліцы Друкарскай, недалёка ад Дома прэсы. Гэта было ціхае, засаджанае таполямі месца... Побач жылі Рыгор Барадулін, Уладзіслаў Нядзведскі, Георгій Шыловіч. Сябраваў бацька з Генадзем Пашковым, Анатолем Вялюгіным, Кастусём Кірэенкам, Яраславам Пархутам, Міколам Гродневым, Артурам Вольскім. Ёсць нават легенда, чаму ў мяне такое імя. Калі матуля чакала майго нараджэння, бацька пажартаваў: каго першага са знаёмых сустрэнем, так малога і назавём. Сустрэлі Артура Вольскага... Дарэчы, яго брат, на той час кінарэжысёр, паспрыяў таму, што пасля школы я ўладкаваўся на кінастудыю: спачатку механікам здымачнай тэхнікі, потым — асістэнтам аператара. Апрацаваў на «Беларусьфільме» два гады да паступлення ва ўніверсітэт на журфак.

Памятаю, бацька прывёз з Далёкага Усходу, куды ездзіў разам з Рыгорам Барадуліным і Уладзімірам Караткевічам, свае фотаздымкі ў марской капітанскай форме, марскія крышталь, дзіўныя ціхаакіянскія ракавіны, што было асабліва цікава для нас з сястрой. Некаторы час пасля не сціхалі размовы пра іх прыгоды. Асабліва запомніліся расповеды пра розныя кулінарныя цікавосткі: як спрабавалі адмыслова прыгатаваць крабаў дый іншых марскіх пачварак, а таксама пра сустрэчы з маракамі, творчыя вечары. Уражанняў хапіла надоўга. У зборнік я ўключыў верш «Сейнер», наведны ўражаннямі той вандрожкі.

Па сяброўскім абмене быў бацька і ў Польшчы, і ў Балгарыі. З тых паездак нарадзілася цікавасць да перакладаў...

Бацька заўчасна пакінуў гэты свет. Але памяць пра яго засталася. Так, да яго юбілею пабачыла свет палосная публікацыя ў «Сельскай газеце», Галіна Шаблінская на Першым беларускім канале радыё чытала падборку яго вершаў. Уключана імя бацькі ў Кнігу памяці Пухавіцкага раёна. Арганізоўваюцца творчыя сустрэчы. Недалёка ад Рудзенска, у вёсцы Блонь, ёсць старая сядзіба, дзе быў створаны філіял краязнаўчага мар'інагорскага музея — там ёсць асобная выстаўка, прысвечаная Генадзю Кляўко і іншым пісьменнікам — ураджэнцам Пухавіччыны.

Матэрыял падрыхтавала Яна БУДОВІЧ

«Святая ніць для родных душ»

Хуткапыннае, непрадказальнае жыццё чалавека, і чым больш стабільным яно падаецца, тым больш імкліва сыходзіць з-пад ног зямля, калі ілюзорнасць знешняга разбураецца. Зусім нядаўна актыўна выступалі на літаратурна-музычных імпрэзах, плённа працавалі — перастваралі тэксты замежных калег па пяры і да апошніх дзён пісалі ўласныя, ствараючы яркія, самабытныя вобразы, літаратары, страта якіх вялікім болям адгукнулася ў нашых душах... Сёння згадваем некаторых з іх.

Мікола МЯТЛІЦКІ

Яна клякоча дзень пры дні —
Няспынным рух.

Такі ён, свет, зямная шыр,
І ў ім нам — жыць!
Грыміць раз'ятраны эфір,
Ва ўсю грыміць.
Ужо мяне не ўпершыню
Па слыху б'юць.
Хачу паслухаць цішыню,
А не даюць.

У паднябессі вольна жураўлю
Над зарывам агністае каліны.
Я гэты кут, які душой люблю,
Пяшчотна называю — жураўліны!

Я сам сюды — прылётны журавель —
У юны час закінуты быў лёсам,
Больш не шукаў заваблівых зямель,
Адаў душу тут соснам і бярозам.

Стаяў не раз на строміне крутой,
Абветраны праслаўленым мінулым.
І сонца княжай чашай залатой
Плыло — і губ маіх не абмінула.

Я тут, на старавечных курганах,
Дзе проіласці і ўтульна, і спачынна,
Упершыню адкрыў адзіны шлях
Да існасці твай, мая Айчына.

І ёй душу глыбінна наталю,
Пачуўшы прысмак лёсавай гарчыны...
У паднябессі вольна жураўлю
Над зарывам агністае каліны.

Сышлі касцы паспешыла
У той, што лепшы, свет,
І косы іх пад стрэшкамі —
Цішком за імі ўслед.

А хімія і тэхніка
Панішчылі й лугі:
Мурог і водар сизэрхлі там,
І жыўнасці — ні-ні!

Ах, песня наша родная,
Няўжо і ты — туды ж?
Ты ўжо бадай што збродная,
Усё радзей гучыш...

Што свету да таго,
Ці ёсць я ў ім, ці не?
Чаму ж мне вусцішна,
Што будзе без мяне?

Не, брат, ты не хлусі,
Твой клопат не аб тым,
І вусціш — не за свет:
Цябе не будзе ў ім!

Кругаварот

Мы выязджалі
з Мінска ў Брэст
Нацямоцку, додніцай.
З правага боку за небакрай
Сядала поўня...

Мы вярталіся з Брэста ў Мінск
Нацямоцку, вечарам.
З правага боку з-за небакраю
Уставала поўня...

І выдавала, што разам з ёй
Кругасветку зрабілі:
Скуль выпраўляліся,
туды ж мы
І прыязджаем.

Прыбег знячэўку смутак ка мне:
Падумалася раптам,
Што і жыццё маё завяршае
Кругаварот свой...

Крэпка ўгрэты пясак на сцяжыне лясной.
Адзінота-туга ўслед ступае за мной.
Пасівель, іду сцяжкай знанаю той.
О, каханьня вясна,
прамяністай, жывой

Адгукніся!

Толькі белых бяроз не памеркла кара.
Толькі чырванню той палымнее зара.
Толькі радасць мая не ўзлятае як птах.
Толькі ноша гадоў на пахілых плячах.

Адгукніся!

Я вярнуўся, пачуў.

На мяне пазірні.

Я напіцца прыйшоў маладой цішыні.
Я хачу настаяць пад святальнай зарой.
Толькі ты не прыходзь,
як і сам я, старой.

Адгукніся!

Я цябе, у вачах, на мурожнай расе
Пранясу у дзясочай юначай красе.
Зноў касу распляту, прыпаду да ічакі.
Зноў пачую агонь пачуцця трапяткі.

Адгукніся!

О, не трэба маёй, а таго юнака,
Як тады, дакранецца ічачаю ічачка,
Хай запалаяцца вочы сінечай нябёс,
Хай закружыцца сэрца між белі бяроз —

Адгукніся!

Душа ці наталілася спаўна
Цвіценнем белым маладога саду,
Рабіны спелай гронкай ля акна
І сінізной дзясочага пагляду.

Душы ўсё мала — ёй Сусвет падай,
Яна між зор крыляе, як арліца,
І гонячы з сябе нямы адчай,
Быццём спаўна жадае наталіцца.

І цела пакідаючы, яна,
Шукаючы другой зямнога доли,
Ці ўведала, бяссмертная, спаўна
Жаданае чаканае спатолі?

І ў далых часу, што ў хадзе прыціх,
Што толькі квола, будучы, імгліцца,
Ці здолее душа ў грудзях другіх
Усёй красой зямною наталіцца?

Па сцяжыне той, што і продкі ішлі,
Ты прыйшоў і прысутны цяпер на зямлі,
Упіваешся явай быцця залатой,
Толькі памятай, жыўчык:

сяжынаю той
Пад пахмурае восені ззяблыя сны
Сыдзеш з гэтай зямлі, як учора яны.

І не лішне ад прыхапкаў ічасця крычы,
Над магіламі продкаў сваіх памаўчы,
Мудра думай:

жыццё — рух гарачай крыві,
І дастойна свой век на зямлі пражыві,
Бо даецца навечна нам толькі нябыт,
Што шырэй і шырэй надмагіллямі пліт.

Мікола ГІЛЬ

Сышлі касцы паспешыла
У той, што лепшы, свет,
І косы іх пад стрэшкамі —
Цішком за імі ўслед.

А хімія і тэхніка
Панішчылі й лугі:
Мурог і водар сизэрхлі там,
І жыўнасці — ні-ні!

Ах, песня наша родная,
Няўжо і ты — туды ж?
Ты ўжо бадай што збродная,
Усё радзей гучыш...

Што свету да таго,
Ці ёсць я ў ім, ці не?
Чаму ж мне вусцішна,
Што будзе без мяне?

Не, брат, ты не хлусі,
Твой клопат не аб тым,
І вусціш — не за свет:
Цябе не будзе ў ім!

Кругаварот

Мы выязджалі
з Мінска ў Брэст
Нацямоцку, додніцай.
З правага боку за небакрай
Сядала поўня...

Мы вярталіся з Брэста ў Мінск
Нацямоцку, вечарам.
З правага боку з-за небакраю
Уставала поўня...

І выдавала, што разам з ёй
Кругасветку зрабілі:
Скуль выпраўляліся,
туды ж мы
І прыязджаем.

Прыбег знячэўку смутак ка мне:
Падумалася раптам,
Што і жыццё маё завяршае
Кругаварот свой...

Дзмітрый ПЯТРОВІЧ

Як рэквіем дню —
таката начнога свята
Ліецца па струнах
стамлёнай душы ратавальна...

Як свечка, надзея на лепшае
ўжо дагарэла датла,
А ў сэрцы маім —
незагойна-балючая рана.

Як рэквіем ічасцю —
зхотка-сірочы ўспамін:
Кляновы лісточак
на стылай галіныці зімою.
Як гэты самотны лісточак,
таксама я сёння адзін
Злячу неўзабаве на снег
з парыжэлай травой...

Згасае польмя жыццёвае пажараў,
І супакой царуе у душы...
А за акном — асеннім абшары.
Так хочацца на гэтым свеце жыць!

Так хочацца парадавацца песні
Святочнай восені — стракатай і жывой,
Пачуць мелодыю каханьня — уваскрэсне
Наноў яно у царстве весніх мрой...

Пякучы боль не хочацца дарыць
Ні ворагу, ні сябру — анікому...
Любові словы — вось святая ніць
Для родных душ... Тактоўна і няўлоўна

Гучаць яны — і адступае боль.
Жыццё для нас — нібы выправаданне,
Дзе правіць баль спрадвечная юдоль.
А гэты свет хай зберажэ каханне...

Ганна АТРОШЧАНКА

Сны бываюць розныя. Светлыя, пазітыўныя. Вясельныя і сумныя. У снах, быццам у тым люстэрку, заўсёды адбываецца калейдаскоп мінулага жыцця. Усе падзеі, ад якіх немагчыма пазбавіцца, старанна занатавала памяць. Хоць і мінула ўжо шмат гадоў, але нічога не забылася. Успаміны хвалюць і па-ранейшаму трывожаць.

Бывае часам, калі Ганне Сяргееўне зноў прысніцца ваеннае ліхалецце, на душы застаецца адзін сум. І не дзіўна! Вайна нарабіла шмат гора. Адабрала ў яе не толькі здароўе, дзяцінства, але і родных, знаёмых... І адразу паплывуць горкія ўспаміны. Жанчына тады літаральна губляе спакой, а салёныя слязіны шчыпаюць вочы...

...Гэты дзень назаўсёды ўрэзаўся ў памяць Ганны Сяргееўны. Хоць і было тады ўсяго тры годзікі, але ж дзіцячая памяць моцная, учэпістая. І да гэтага часу стаіць перад вачыма вась такі малюнак: са старэйшай сястрычкай Валечкай яна сядзіць пасярод вясковай дарогі. Дзяўчынкі разам старанна будуць хаткі з травы, лістоты і пяску. А пясочак, такі жоўценкі і цёпленькі, прыемна лашчыць дзіцячыя босыя ножкі.

Дзянёк быў хоць і жнівеньскі, але яшчэ сонечны. Нягледзячы на тое, што ўжо амаль восень на парозе, але яшчэ зелянела лістота і буялі кветкі. Па наваколлі разносіцца прыемны водар яблыкаў, якія даспявалі ў вясковых садах. Тады ў вёсцы амаль каля кожнай хаты лапушыліся розныя кветкі, якія прыцягвалі погляд і дарылі духмяны водар усім вяскоўцам.

Яшчэ ж і нейкія птушчкі ў садах спявалі. Звонкагалосыя, мілагучныя. Гэты хор яскрава напамінаў пра іншае жыццё, мірнае і спакойнае. На нейкую хвілінку нават падалося, што вайны няма. Зусім! Вакол пануюць харастава, мір на роднай зямліцы. Яшчэ і адчуванне было цікавае: нібыта вайна абышла бокам вялікую вёску Давыдаўку, размешчаную ў Гомельскім раёне.

Людзі, як заўсёды, былі заняты хатнімі паўсядзённымі клопатамі. Многія старанна і ўвішна шчыравалі на сваіх агародах. Трэба ж убраць усё тое, што там вырасла. І хуценька выкапаць бульбу. Як звычайна, пасля першай Прачыстай, прыходзілі замаразкі. Асноўныя вестуны набліжэння восені і зімы. І неабходна паспяшацца. Як здаўна вядома, бульбачка на беларускай зямліцы лічылася другім хлебам. А вась дзятва па-ранейшаму бесклапотна ладзіла розныя гульні на вуліцы. Ніхто з іх яшчэ і не ведаў, што чакае наперадзе...

Вяскоўцы спадзяваліся: вораг-захопнік будзе абавязкова адкінуты Чырвонай Арміяй. А варажыя боты ніколі больш не пройдуць па родных сцяжынах. І не змогуць таптаць беларускую зямлю, рабіць нядобрыя, крывавыя справы. Але памыліліся...

Стомленыя, змарнелыя чырвонаармейцы тады адчувалі пякучы сорам перад людзьмі... І было зразумела: абараніць мірнае насельніцтва вайскоўцы не змаглі! Не было ніякай магчымасці, жаданай перспектывы. І на шматлікія пытанні людзей, якія з сумам пазіралі

Мне сёння снілася вайна...

ўслед, нічога не адказвалі, а толькі нізка апускалі вочы.

А следам ішоў вораг. Добра ўзброены. Моцны і нахабны. Самалёты з чорнымі крыжамі адчувалі сябе ўладарамі неба, бамбілі гарады і нават вёсачкі. Ужо значна пазней, таксама ўвосень, калі захопнік возьме напрамак да свайго лагава, малюнак атрымаецца зусім іншы.

І вась у сонечны дзень на вясковай вуліцы нечакана з'явіліся варажыя салдаты. Вясельныя, самазадаволеныя. Чужынцы чамусьці гучна рагаталі, калі пад колы траплялі хатнія птушкі. Было відаць, што акупанты добра ўзброеныя, з новенькімі аўтаматамі ў руках. Яны смела імчаліся на матацыклах, крычалі нешта незразумелае выпадковым мінакам. Напалоханыя, людзі хуценька ціснуліся да плоту, знікалі ў дварах і хатах.

Спалохалася і матуля. Як толькі пачула гул матацыклаў, куляй выскачыла з хаты на вуліцу. Згрэбла ў абярэмак сваіх маленькіх дачушак, жвава пабегла ў двор. Хуценька зачыніла веснічкі, затаілася. Перахрысцілася. Ліхаманка пачала шаптаць услых малітвы,

узвышаўся лес, дзе знаходзіўся партызанскі атрад.

Жаданае вызваленне прыйшло толькі ўвосень 1943 года. Фашысты тады імкліва адступалі на Захад. Злыя, бязлітасныя. Нахабныя. Яны палілі хаты, расстрэльвалі мірнае насельніцтва, пакідаючы пасля сябе адны руіны і разруху. Шмат каго сілком схапілі ды адправілі ў Нямеччыну. Калі рэха вайны ўжо разносілася побач з Давыдаўкай, вяскоўцы, сабраўшы ўсё неабходнае, амаль пабеглі ў лес. Спадзяваліся там схавацца ад ворага, дачакацца абаронцаў-чырвонаармейцаў.

Якаў Дзямідавіч, дзядуля маленькай Ганначкі, таксама вырашыў знайсці надзейную хованку ў лесе. Усхваляваны, забег у хату з агарода, дзе нешта рабіў. І амаль з парога крыкнуў:

— Хутчэй збірайце патрэбныя рэчы, ды і таксама паедзем у лес. Немцы ўжо пад Гомелем. Чуеце, як гудзе зямля ад стралініны і выбухаў. І суседзі нашы паехалі. Нельга нам тут заставацца. Інакш будзе ўсім капец!

Маці, бабуля мітусліва пачалі збіраць харчы, неабходныя рэчы ў вялікую

няволі і неведомасці. А нядобрае прадчуванне ўжо ўладарыла ў душы, самота вілася ў думках...

І вяскоўцы не памыліліся: хутка ўсе апынуліся на станцыі, дзе іх чакаў цягнік. Праз некаторы час, калі вагоны запоўнілі старымі, жанчынамі і дзецьмі, цягнік пачаў рухацца ў бок Брэста. Горка плакалі цяпер усе, не саромеліся сваіх слёз. Бо доўгачаканае спадзяванне на вызваленне, якое б падарыла волю, не спраўдзілася. Наперадзе — неведомасць, дзе чакаюцца толькі здзекі, голад, нават смерць...

— У вагоне мы спалі на голай падлозе, — успамінае Ганна Сяргееўна. — Галодныя, напалоханыя, без цёплага адзення. Нас чакалі канцлагеры ў Нямеччыне. Калі прыехалі да вызначанага месца, людзей пачалі фарміраваць у групы па ўзросту. Дзядзенькі літаральна вырывалі з натоўпу, адпіхвалі ўбок. Мая матуля, адчуўшы нядобрае, хутка нас схавала пад шырокую сваю спадніцу. І загадала маўчаць, не плакаць. Вось такім чынам і выратавала...

Памаўчаўшы крыху, Ганна Сяргееўна задуманна паглядзела некуды ў далечыню. І што яна там убачыла? Сваё знішчанае ворагам маленства? Ці прыгадала сястрычку і бабулю, якія не дажылі да вызвалення, да светлага Дня Перамогі? Альбо ўбачыла пачарнелы акрайчык хлеба, які там, у канцлагеры, мроіўся сапраўдным багаццем. Мусіць, зноў у памяці паўстаў працоўны лагер для дарослых. Матуля і тыя жанчыны, якія працавалі на швейнай фабрыцы, шылі розныя рэчы для ворага...

А што заставалася рабіць? Трэба ж ворагу падпарадкавацца, каб захаваць сваё жыццё і дзетак, якія цішком туліліся ў бараку. Некаторыя дзяўчаты і кабеты ўпершыню ў сваім жыцці ўбачылі швейныя машыны. І не мелі нават уяўлення, што з імі рабіць... Заўсёды галодныя, змарнелыя, з цяжкасцю выконвалі дзённую норму. Тых, хто не змог хутка асвоіць новую справу альбо не выканаў дзённае заданне, чакаў бізун ад нядабрай назіральніцы.

А дзеці, якіх здагадлівыя матулі змаглі зберагчы, сядзелі ў гэты час ў бараках. І штодзённа старанна хаваліся ад нядобрых вачэй ворага. Агульная бяда, голад прымушалі дзядзенькі стаць больш дарослымі, зрабіцца хітрэйшымі і асцярожнымі. Яны літаральна выпаўзалі ў двор, каб адшукаць нейкую ежу. Прыціснуўшыся да зямлі, малеча кіравалася да сталеўкі, дзе харчаваліся нямецкія вайскоўцы. Сярод рознага смецця знаходзілі акрайцы хлеба, пакрытага цвіллю, пачарнелую вараную бульбу. І пасяброўску дзядзілі паміж сабой такімі набыткамі...

Ад голаду, антысанітарыі некаторыя цяжка хварэлі. Не атрымаўшы належнай медыцынскай дапамогі, хутка паміралі. Вось так развіталіся з жыццём сястрычка Валечка і родная бабуля. Праз некаторы час захварэла і маленькая Ганначка. Але знайшліся добрыя людзі, якія дапамаглі ўладкаваць малую ў лякарню.

...Нарэшце прыйшло вызваленне. Памыліся тады ўсе ў нейкай лазні, смачна паелі. Амерыканцы прапаноўвалі заможнае жыццё ў сваёй краіне. Але ж беларусы ветліва выслухалі нечаканую прапанову, адразу адмовіліся. Бо былі сапраўднымі патрыётамі. Добра ведалі: чужая хата такая, як свякроўка ліхая. І вярнуліся ў родныя мясціны. Няхай там многіх чакалі адны папялішчы, зямлянкі, голад... Ды роднае — заўсёды лагоднае!

якія ведала з дзяцінства. Маленькая Ганначка, зірнуўшы на збялелы твар матулі, ціхенька запыталася:

— Мамачка! Чаму ты напалохана такая? Што здарылася? Адкуль узятая тут гэтыя чужыя дзядзечкі? І што за чорныя цацкі яны ў руках трымаюць?

Матуля, пагладзіўшы па русявай галові дачушкі, амаль прашаптала:

— Гэта фашысты, Гануся. Ворагі, якія нечакана напалі на нас. І прыйшлі сюды не з добром, а з вайной, каб забіваць людзей. Таму ў руках трымаюць зброю, а каля пояса прымацаваны гранаты...

Вось так і з'явілася ў вёсцы новая ўлада, ад якой нічога добрага не чакалася. І адразу апусцелі вуліцы. Вяскоўцы імкнуліся радзей сустракацца з гаваркімі суседзямі. Без асаблівай неабходнасці не з'яўляліся на вуліцах, каб не сустрацца з паліцамі, якія адразу з'явіліся тут. Гэтыя нелюдзі адчувалі сябе таксама гаспадарамі. Яны нахабна заходзілі ў хаты, шукалі яўрэяў і цыганцаў, якія маглі ў кагосьці схавацца. І пры гэтым заўсёды патрабавалі сала і самагон.

Адразу вёска заціхла. Ужо не гучаў звонкагалосы гармонік, які вечарамі клікаў моладзь на вуліцу. Не чуўся малады смех, вясельныя жарты і песні. Вялікая вёска пачала жыць напружаным, трывожным жыццём. А ў хатах засталіся адны старыя дзяды, жанчыны і дзеці. Дарослыя мужчыны, моладзь цішком знікалі ў лесе. І не дзіўна. Пайшлі абараняць родную зямлю ад лютага ворага. Побач сцяной

торбу. Дзяўчынкі спалохана туліліся да печы, не разумеючы, што адбываецца на самай справе. Даверлівыя вачаняты раптам напоўніліся слязінкамі. Яны таксама адчулі бяду, якая няспынна рухалася ў бок роднай хаты і вёскі.

Дзядуля тым часам хуценька запрогкая. Але схавацца непрыкметна не ўдалося. Нечакана наперадзе з'явіліся фашысты. Яны адразу застрэлілі коніка, а сям'ю груба спіхнулі з возу. І праз перакладчыка загадалі вярнуцца ў вёску. Давялося падпарадкавацца.

На вясковай вуліцы ўбачылі сапраўдны натоўп, каля якога жвава бегалі прыслужнікі-паліцаі. Яны са злосцю піхалі ўсіх прыкладамі, ладзілі шарэнгу. Тых, хто не жадаў падпарадкавацца, моцна штурхалі і няспынна білі. Спалоханыя дзеці заплакалі. Маці, прыціснуўшы да сябе Ганначку і Валечку, супакойвала:

— Не плачце, дзеткі. Не трэба дэманстраваць гэтым злыдням сваю слабасць. Будзем спадзявацца толькі на божую падтрымку, дапамогу. І на хуткае вызваленне. Чуеце, Чырвоная армія ўжо побач. І абавязкова прыйдзе сюды, прынясе волю...

А сама цішком выпірава салёныя слёзы, з надзеяй азірлася на суседак, аднавяскоўцаў. Але тыя таксама, як заўважыла, знаходзіліся не ў лепшым становішчы. Маўклівыя былі, сумныя і напалоханыя. І вочы ў многіх пачырванелыя, заплаканыя, у якіх адлюстраваліся толькі адзін адчай. Ніхто не жадаў

Інтэлектуал і медыум

Успаміны

Імя Алеся Разанава я, тады выпускнік сярэдняй школы, упершыню пачуў па тэлебачанні з вуснаў выкладчыка БДУ Віктара Каратая, які даваў тэлекансультацыі для абітурыентаў. І хаця ў старшых класах я чытаў нямала з сучаснай беларускай паэзіі, але з творчасцю «таленавітага і арыгінальнага маладога паэта», як прадстаўляў яго выкладчык-кансультант не быў знаёмы. Штосьці тады занатаваў, але часу, каб пайсці ў нашу сельскую бібліятэку і папрасіць пачытаць які-небудзь зборнік Алеся Разанава, ужо бракавала, на носе былі ўступныя іспыты ў БДУ. Ды і паглядзеў яшчэ раз абітурыенцкую праграму па беларускай літаратуры: імя гэтага паэта на яе старонках нідзе не фігуравала.

Пабачыў Алеся Сцяпанавіча ўпершыню ў 1982 годзе, акурат на вуліцы, побач са сталічнай крамай «Глобус», дзе ён спыніўся і гутарыў з нейкім знаёмцам. І то, па праўдзе кажучы, я не ідэнтыфікаваў бы асобу паэта, каб не мой крыху старэйшы аднакурснік Іван Герасімовіч. «Глядзі, вунь Алеся Разанаў», — кратуючы за плячо, ціха прамовіў Іван, а калі мы мінулі мужчына, то дадаў, выказваючы сваё захапленне: «Паэт з паэтаў». Іван чытаў кнігі Алеся Разанава, быў абазначаны ў яго творчасці, а я, сам рыфмар і без пяці хвілін прэтэндэнт на званне паэта, нічога не ведаў пра самага яркага прадстаўніка сучаснай паэзіі.

У тым 1982 годзе я пазнаёміўся з Алеся Разанавым не як з паэтам, аўтарам арыгінальных твораў, а як укладальнікам зборніка Янкі Купалы «Выйдзі з сэрца, як з паходняй!..», што выйшаў да 100-годдзя з дня нараджэння песняра. Дзякуючы гэтай кнізе ў мяне з'явілася большая цікавасць і пільнасць да купалаўскага слова, яго рыфмоўкі, тропікі. А ў наступным годзе мне ў рукі трапіў паэтычны зборнік «Шлях-360». Атрымаў тую кніжку ў дарунак ад Варлена Бечыка, які на філфаку кіраваў маёй курсавой работай па сучаснай паэзіі. Ён прыхільна паставіўся да мяне, аднаго разу папрасіў застацца ва аўдыторыі, каб пагаварыць тэт-а-тэт. Пра некаторыя рэчы на той час ён выказваўся вельмі смела і крытычна. Мяркую, Варлен Леанідавіч быў знаёмы з маімі публікацыямі ў друку, таму імкнуўся паўплываць на аўтара-пачаткоўца: раіў паболей чытаць Максіма Танка і Алеся Разанава. І гэта атрымалася, бо пазней, пішучы пра каханне, я «касіў» пад Танкавы верлібры, а, пішучы свае вершы-карацелькі, арыентаваўся на разанаўскія паэтычныя мініяцюры.

Па-сапраўднаму грунтоўна асэнсоўваць творчасць Алеся Разанава пачаў у аспіранцкія гады, калі працаваў над тэкстам кандыдацкай дысертацыі па сучаснай беларускай паэзіі. Узляў даследаваць тэму чалавека і прыроды на паэтычным матэрыяле, а яна ж, гэтая тэма, не толькі экалагічная, але і натурфіласофская. Разанаўскія творы пра прыродныя вобразы і з'явы тут як найлепей прыдаліся, арганічна клаліся ў канцэпцыю і змест дысертацыйнага даследавання. Захапілі мяне «Паэма рыбіны», «Паэма сланечніка», паэмны твор пра меліярацыю «Было балота», хаця часцей за ўсё маю ўвагу спынялі версэты з кнігі «Вастрыё стралы» (1988). Алеся Разанаў па-філасофску заглябляў мяне не толькі ў пейзажны свет радзімы, але і ўключыў у самабытны беларускі космас, дэманструючы глыбіню і шматмернасць успрымання таго ці іншага вобраза і надаючы яму сімвалічнае значэнне, сваё непаўторна-аўтарскае разуменне і нацыянальна-адметную трактоўку.

З Алеся Сцяпанавічам пазнаёміўся ў рэдакцыі часопіса «Крыніца», куды прынёс свой артыкул на замову Леаніда Галубовіча. Намеснік галоўнага рэдактара

Разанаў чытаў, рэдагуючы, штосьці сваё, а мы гутарылі з Леанідам Міхайлавічам. А потым падключыўся да гутаркі і Алеся Сцяпанавіч. Праз нейкі час, калі прынёс у рэдакцыю чарговы матэрыял і Галубовіч не было на месцы, мяне з прыязнасцю сустрэў намеснік галоўнага рэдактара.

Снежань 1998 года... У рэдакцыйным пакоі Алеся Сцяпанавіч паволі перакідае аркушы і ўважліва праглядае тэксты сваіх твораў, якія я адабраў для калектыўнага зборніка беларускай паэзіі, а рыхтавалася кніга да выдання ў серыі «Школьная бібліятэка». «У цэлым добра. Але перабор з квантэмамі і пункцірамі», — парушыўшы маўчанне, канстатуе Алеся Сцяпанавіч і, крытычна ацэньваючы падбор паэтычных мініяцюр, пачынае выкасоўваць адзін за адным творы гэтых жанраў. Падборка не далічылася больш чым дзесяці тэкстаў.

На пачатку 2000-х я актыўна ўдзельнічаў у мадэрнізацыі літаратурнай адукацыі, і мы з калегамі ўдасканалілі змест вучэбнай праграмы па беларускай літаратуры, штосьці карэктывалі, змянялі, пераструктуровалі. Узнікла ідэя прадоўжыць прапедэацыйны курс літаратурнага навучання ў 12-гадовай школе і стварыць новы падручнік для сярэдніх класаў. У выніку і быў ажыццёўлены наш праект навучальнай кнігі. Першае выданне вучэбнага дапаможніка па беларускай літаратуры для 5 класа пачыла свет у 2002 годзе, перавыданне — у 2003-м. Створаны гэты дапаможнік мною ў творчым

Асоба Алеся Разанава феноменальная. Рамантык-адраджэнец, паэт-шукальнік, майстар-віртуоз, філолаг з выключным слыхам, алхімік слова, які стварыў яскравую творчую лабараторыю. Незвычайна цікавы і таленавіты, крэатыўна-вынаходлівы, з неверагоднай энергетыкай, з арыгінальным, можна сказаць, унікальным стылем. Мысляр-думальшыч, філосаф. Ён шчодро дзяліўся ўласным досведам спазнання свету і быцця, пошукаў глыбінных і новыхсэнсаў.

тандэме з метадыстам Л. Цітовай. У кнізе для пяцікласнікаў мы змясцілі выказанне Францыска Скарыны пра Біблію, якое паэтычна ўзнавіў Алеся Разанаў. Папярэдне, як здаецца рукапіс у друку, стэлефановаўся з Алеся Сцяпанавічам і папытаў дазволу на друкаванне перакладзенага ім Скарынавага тэксту. Для яго гэта, здаецца, была прыемная нечаканасць. Хоць трохі няёмка казаць, але, напэўна, усё ж скажу: я непасрэдна спрычыніўся і да ўключэння твораў Алеся Разанава ў школьную праграму для старшых класаў. Хоць, шчыра кажучы, не адразу гэта атрымалася. Безумоўна, Разанаў заслугоўваў

Фота Кастуся Дробава.

Алеся Разанаў.

таго, каб яго творчасць вывучалася ў школе манаграфічна. Зрабіў усё гэта дзеля таго, каб аддаць належнае таленту паэта, каб даць уяўленне вучням пра жанравыя і інтэлектуальна-філасофскія пошукі сучаснай беларускай паэзіі. Дарэчы, пры распрацоўцы канцэпцыі і структуры вучэбнай праграмы па гісторыі беларускай літаратуры для філалагічных факультэтаў універсітэтаў мною асобна вылучана персаналія Алеся Разанава (першае выданне — 2006, другое перапрацаванае — 2012). Кажу пра гэта не дзеля пахвальбы ці імкнення, выбачайце, «прымазацца» да літаратурнай знакамітасці. Аднак з прыемнасцю ўспамінаю зробленае, ды і гонару ўсё-такі хаваць не буду: і я маю дачыненне да прапаганды і папулярнага творчасці найвыдатнейшага паэта Беларусі і Еўропы.

У часопісе «Беларуская мова і літаратура», які я рэдагую больш як дваццаць гадоў, змешчана каля дзясятка навуковых і метадычных артыкулаў, распрацовак урокаў, прывечаных творчасці Алеся Разанава. На жаль, № 12 нашага часопіса за 2020 год з публікацыяй А. Герцыка «Вывучэнне паэзіі Алеся Разанава ў XI класе» перадалі мы сям'і паэта запозна, ужо тады, калі Алеся Сцяпанавіч не стала... Шкада, што не зрабілі гэта раней. Чамусьці зацягнулі, хоць я ўзяў за правіла перадаваць нумары часопісаў, дзе пра Алеся Сцяпанавіча друкаваліся артыкулы настаўнікаў, аспірантаў, маіх калегаў ды і ўласна мае рэчы. Не ведаю, не магу меркаваць, як успрымаў і ацэньваў паэт напісанае пра яго. Калі неяк мы сустрэліся ў рэдакцыі часопіса «Роднае слова», то ў час размовы ў кабінцеце галоўрэда Міхася Шавыркына ён прызнаўся (а мо і прагаварыўся!), што найбольш яму імпавае тое, як піша і аналізуе яго творчасць Ева Лявонава.

...Тэлефаную Алеся Сцяпанавічу напрыканцы восені 2004 года і дзялюся задумай пра запачаткаванне ў нашым часопісе «Беларуская мова і літаратура» новай рубрыкі «Даўняя літаратура», прашу яго падрыхтаваць пераклады на сучасную беларускую мову тэкстаў Кірыла Тураўскага, Сымона Буднага, Васіля Цяпінскага, Сімяона Полацкага. Тлумачу ідэю-мэту праекта: апрача артыкулаў пра дзейнасць і творчасць гэтых пісьменнікаў ды асветнікаў мінулага добра было б змясціць сучасныя пераклады і тым самым наблізіць вучняў да разумення і засваення зместу старадаўніх твораў. «Тэрміны сціслыя. Справа

вымагае часу. За адну ноч не зраблю», — адмаўляючыся, сказаў Алеся Сцяпанавіч. На паэта-перакладчыка ў мяне была вялікая надзея: Разанаў зробіць перастварэнні прафесійна, якасна, на высокім эстэтычным узроўні. Аднак тады ў мяне не атрымалася пераканаць яго ў тым, каб далучыўся да праекта, які мы пачалі рэалізоўваць з першага нумара часопіса за 2005 год. Вынік маёй агітацыі і нашай гутаркі з Алеся Сцяпанавічам, як мяркую, ёсць: ён займаў красамоўнае ўвасабленне ў выданні «Кніга ўзнаўлення» (2005). Усё ж паэт загарэўся ідэяй перакладу даўніх літаратурных тэкстаў і пачаў працу, якая, зразумела, вымала і часу, і творчых высілкаў. У канцы таго ж 2005 года Алеся Сцяпанавіч зрабіў мне навагодні падарунак — згаданую кнігу, да таго ж з надпісам:

*Тое, што атрымаў, перадаю.
Алеся Бельскаму —
Алеся Разанаў.
29.12.05*

...Наступная сустрэча з Алеся Сцяпанавічам адбылася ўвесну 2020 года ў Нацыянальнай бібліятэцы, акурат пад вялікім пано з выявай асветнікаў з кнігамі ў руках. Паэт, а гэта добра запомнілася, абедзвюма рукамі сціснуў маю руку, усміхаўся-радаваўся, што бачыць мяне. Мы і сапраўды даўно не бачыліся і не чуліся. І я, вітаючыся, не хаваў сваёй радасці ад гэтага нечаканага спаткання. «Во, толькі што замовіў па падказцы Анатоля Вераб'я вашу кнігу пра Лойку», — сказаў ён. Меў на ўвазе кнігу «Чалавек з сонечна ўсмешкай», якая выйшла ў 2019 годзе і складаецца з успамінаў і артыкулаў пра Алеся Антонавіча Лойку...

Асоба Алеся Разанава феноменальная. Рамантык-адраджэнец, паэт-шукальнік, майстар-віртуоз, філолаг з выключным слыхам, алхімік слова, які стварыў яскравую творчую лабараторыю. Незвычайна цікавы і таленавіты, крэатыўна-вынаходлівы, з неверагоднай энергетыкай, з арыгінальным, можна сказаць, унікальным стылем. Мысляр-думальшыч, філосаф. Ён шчодро дзяліўся ўласным досведам спазнання свету і быцця, пошукаў глыбінных і новыхсэнсаў. Прызнаваўся:

*Засяроджанаю душою я намацаваю
дрогкую лінію сэнсу,
на якой мушу ісці
дарэшты.*

Прайшоў паэт свой няпросты шлях годна, да канца, дарэшты. Падаўся ў вечнасць, да якой належаў сваім існым духам, бо шукаў і цаніў тое, што мае вечны сэнс. А мне Алеся Сцяпанавіч на ўспамін пакінуў даволі красамоўна аўтограф на кнізе «Лясная дарога» (2005), у радках якога адчуваецца філасафічнасць, па-разанаўску адметны, у сваёй аснове афарыстычны, склад думкі:

*Завяршэнне перакладаецца ў пачатак,
досвед — у дослед,
ветах — у маладзік.
Так, Алеся?
Алеся Бельскаму —
Алеся Разанаў.*

...На вялікі жаль, тая сустрэча ў Нацыянальнай з Алеся Сцяпанавічам была апошняй, але і ў чымсьці сімвалічнай: Разанаў на фоне велічных постацяў асветнікаў мінулага, яны з разгорнутымі кнігамі ў руках. Паэт між сучаснымі і мінулым. І калі згадваю тых кароткіх хвілін сустрэчы, то мне Алеся Разанаў бачыцца маштабна: як чалавек кніжнай культуры, прадстаўнік вялікай кніжнай эпохі, яе інтэлектуал і медыум. З выгляду Алеся Сцяпанавіч здаваўся спакойнаціхім, самазасяроджаным, насамрэч жа быў інтэлігентны і далікатны, шчыры і адкрыты да дыялогу-сумоўя. Такім будзе помніцца.

Алеся БЕЛЬСКИ

Этымалагічныя эцюды*

3 кнігі «След самаеда»

Кракаў, Крэва

У выніку змены першапачатковай фанемы атрымліваем гэтаксама словаформу *кара*, і далей, пры выпадзенні першага галоснага, — *к(а)ра*. Пра паходжанне наймення тапоніма *Кракаў*, як і ў выпадку з Харкавам, існуюць версіі, версіі-міфы, аднак у аснове і гэтага наймення знаходзіцца этымонім *хара*. Харкаў і Кракаў — адна і тая ж словаформа, вымаўленая па-рознаму, і, як Харкаў на тэрыторыі звільны, Кракаў таксама месціцца на «крывой» тэрыторыі, утворанай Віслай і яе прытокамі Рудава і Бялуха. Што тычыцца кампанента *-каў (ков)*, то, як ужо гаварылася, гэта скарочаная форма лексемы *коавас* — саамскага жытлішча.

Наогул, усе «крывыя» найменні, атэстоўваючы адметнасці ландшафту, найперш рэчак і дарог, суадносяцца з *хара* і, як Крывулічы і Карэвічы, узаемададаюцца і ўзаемавытлумачваюцца — з даўніны і ў даўніну, а рэчка Карляча, прыток Дубаўкі ў Гарадоцкім раёне, не перастае тлумачыць, што яна *хара яха* (крывая рака). Утварыліся звільны ці кут павароту, рака і дарога нешта дадавалі да самой мясцовасці, нейкі кшталт перавагі і дадатковага вымярэння, і людзі, сяліўшыся, іх не міналі і звычай бралі за пазнаку свайго месцазнаходжання.

Так, напрыклад, для Крэва, чый замак заснаваўся пры супадзенні рэчак Краўлянка і Шляхцянка, пэўна, менавіта *хара* стала падставай, на якой заснавалася яго найменне.

Пень

Асноўнае значэнне: ніжняя частка камля з каранямі, што застаецца ад спілаванага, ссечанага альбо зламанага дрэва, а таксама сам камель.

На беларускай мове, на рускай, на ўкраінскай *пень*, на польскай *pień*, на верхнялужыцкай і ніжнялужыцкай *рjejн*, на славацкай *rejн*, на сербскай *пањ*, на харвацкай *panj*, на балгарскай *пън*, на царкоўнаславянскай *пньн*.

Суадносціца са стараіндыйскім *ріпака* ('кій'), са старагрэчаскім *ріпакс* ('дошка'), са славенскім *рапј* ('борць') ды яшчэ са словамі, значэнне якіх 'дрэва': *рiи* (на фінскай, эстонскай, карэльскай), *рi* (на вепскай), *рi* (на ліўскай), *пу* (на комі-зыранскай, удмурцкай), *по* (на сялькупскай), *пя* (на энэцкай і ненэцкай: так, у ёй, у ненэцкай мове, загаловае слова захоўвае і знаходзіць сваё вытлумачэнне). 'Пень' кампазіта: у ім другі кампанент абсечанае на 'нь' слова *няцота*, а гэта 'тоўсты, таўстмань', само ж словазлучэнне пішацца і гучыць *пя' няцота* і азначае якраз тое, што ўжо называлася, — 'камель дрэва'.

Гомель, Бягомль, Готланд

Гомь, Гом'е, Гомей, Гомій, Гом'е — на такія транскрыпты багаты Гомель, і ў гэтых мінулых стагоддзях яны прысутнічаюць. Пытанне: што яны азначаюць? Што азначае найменне 'Гомель' і хто яго нам узчыў? Кажу: самаеда.

У аснове гэтага тапоніма знаходзіцца марфема *нго*: на ненэцкай мове гэта востраў ці выспа. Перад тым, як Сож, Іпуць і іншыя рэкі ўвайшлі ў свае рэчышчы, месца, дзе заснавалася паселішча, уяўляла сабой якраз востраў, выспу: іншых прыдатных месцаў, каб сяліцца, проста не было. Айконімаў, у якія ўпісаўся 'востраў', даволі шмат, няшмат — у якія са сваёй афіксацыяй упісалася 'выспа', а вось 'нго' не дужа ўпісваецца ў тапанімічную карту краі, хутчэй, наадварот, выпісваецца альбо асімілюецца і становіцца марфемай 'о'.

Першапачатковая форма слова, калі яго аднаўляць, мелася б выглядаць так: *нго' мя'* ('востраў-жытлішча, жытлішча (чум) на востраве'). Гэта ўжо тая самая словаформа, якую мы сустракаем у колішніх актах і пісцовых кнігах. Займеўшы прыналежна-назоўную марфему 'ел', утвораную ад самадзійскіх *ил, ял*, што суадпаведна на ненэцкай і саамскай азначае 'жыццё', ці *иле(сь), елле* — 'жыць', яна набыла цяперашнюю транскрыпцыю. Заўважым, на нганасанскай мове ў 'вострава' падобная фонасемантыка: *нгуай і нгуай mou*, дзе *mou* 'зямля, краіна'.

У Полацкім раёне ёсць возера, што гэтаксама мае назву Гомель, побач з ім вёска з такім жа найменем: яна мела яго адпачатку, і яно перайшло ад яе на возера. Возера Гомель упісана і ў тапаграфічную карту Астровецкага раёна: непадалёку хутар Бруканішкі.

'Гомель' таксама чытаецца ў тапоніме *Бягомль*, што ў Докшыцкім раёне. Яго 'астраўнае' паходжанне пацвярджаецца самім географічным месцазнаходжаннем мястэчка: яно месціцца між рэчак Мажанка і Сцюдзёнка, прытокаў Бярэзіны, але што азначае марфема *бя*, можна адно меркаваць. Хутчэй за ўсё, гэта артыкуляваная марфема *пя*, на ненэцкай мове яна азначае 'дрэва, лясны'. Асабліваць ненэцкай фанетычнай сістэмы — што ў ёй шэраг гукаў на пачатку слова не вымаўляецца, у тым ліку гук 'б'. Улічваючы гэта і аднаходзячы першапачатковую словаформу тапоніма, маем *пя' нго' мя'* 'ел' — 'жыхары жытлішча на лясістым востраве'. *Пя' нго' мя'* 'ел' > *Бя' нго' мя'* 'ел' > *Бягомль* > *Бягомль*: зазначаючы фанетыкамарфалагічныя трансфармацыі, тапонім, тым не менш, захававу свае першапачатковыя фарманты, што вытлумачваюць яго і надаюць яму змест.

Не буду вышукваць 'астраўныя' суадпаведнікі ў іншых краінах і ў іншых мовах, яны яшчэ і тут не ўсе аднойдзены, спынюся найперш на адным — на тапоніме 'Готланд', ён красамоўны.

У вострава Готланд багатая гісторыя, археалагічныя знаходкі сцягуюць у каменны век. Чый ён тады быў, на якой мове гаварылі тагачасныя жыхары і як ён тады называўся — падказку змяшчае само найменне тапоніма. Яно складаецца з двух кампанентаў, другі кампанент пазнейшы і відавочны: *ланд* на германскіх мовах 'краіна'. А першы? Ён мае сказаць, якая альбо чыя гэта краіна. Звычайна гаворыцца, што гэта краіна готаў. Але гэта адно дапушчэнне, яно не ўсё ўлічвае, і перш за ўсё не ўлічвае несудадпаведнасці ў часе: готы з'явіліся на гістарычнай арэне на пачатку II стагоддзя н. э., а Готланд тысячагоддзі да іх ужо быў заселены, меў сваіх жыхароў. Яны не былі нямымі, і на той мове, на якой гаварылі, далі найменне свайму краю, зямлі, на якой жылі, яны яе проста атэставалі. Гэтая зямля востраў: *нго*. Готланд — зямля-востраў, краіна-востраў, *нго' ланд*, ці, калі замяніць другі кампанент кампазіты ненэцкім адпаведнікам, *нго' я*, ці, калі саамскімі, *нго' ланьн*. Саамская мова тоесная з самадзійскімі мовамі, разам з імі ўваходзіць у адну макрасям'ю, і, да прыкладу, тапонім 'Галандыя' вытлумачваецца падобна: лексэмай *нго*, прысутнай у лексіконе ненэцкай мовы, і лексэмай *ланьн*, прысутнай у лексіконе саамскай мовы.

Архангельск

Да таго, як там заснаваўся праваслаўны Міхайла-Архангельскі манастыр, а ўслед за ім слабада, гэтае месца было ўжо асвоена тамтэйшымі жыхарамі краю — самаедамі, і, зыходзячы з яго цяперашняй назвы, першым кампанентам назвы была марфема *вархана*, што на ненэцкай мове азначае 'бэрагавы, на беразе, на краі'. Другім — марфема, што азначала паселішча, жытлішча, стойбішча, дом: *нгэсы* ці *харад (харад)*, як у тапоніме 'Саляхард', дзе *саяя* — мыс, паўвостраў. Але, хутчэй за ўсё, другім кампанентам была самая простая марфема *я*, а гэта — зямля, край, месца, акруга, і тады месца, зноў-такі хутчэй за ўсё, называлася *Вархана я* — 'бэрагавое месца'.

'Бэрагавым' з'яўляецца і тапонім Арханава: вёска, што мае такое найменне, знаходзіцца ў Маскоўскай вобласці на беразе ракі Воры, другая — на беразе рэчкі Маладоеўкі, а ў Міёрскім раёне на прыбярэжжы Дзісны.

Дарога

На беларускай мове *дарога*, на рускай, на ўкраінскай *дорога*, на польскай, на ніжнялужыцкай *droga*, на верхнялужыцкай *dróha*, на чэшскай, на славацкай *draha*, на стараславянскай *драга*.

У іншых славянскіх мовах мае дадатковае і нават адметнае значэнне. Так, на славенскай *draga* 'лагчына, роў', на сербскай *драга* 'цясніна, дэфіле — вузкі праход у мясціне, непрыдатнай для хадзі'. Суадносціца са шведскім *dråg* — 'лагчына, нізіна, доўгая вузкая ўпадзіна'.

Зазвычай выводзіцца ад слоў 'дзёрці, драць' і вытлумачваецца як прастора, прадзёртая (працярэбленая) у лесе, а марфема *-га* ўважаецца за суфікс. Такім чынам, дарога звязваецца з лесам, з ляснымі нетрамі, праз якія яна працярэбляецца. Але гэта не так. Хто ўжо адпачатку, ра ней за ўсіх і за ўсё працерабіўся праз лясныя (і не толькі) нетры, дык гэта рака, на ненэцкай мове *яха*, на энэцкай *дэха*, на саамскай *йог*, *йогк*, і марфема *-га* з яе каранёў, ёю атэстуецца рачны дэтэрмінацыў. Там, дзе рака была глыбокай, ёю плылі (ехалі), там, дзе была плыткай, ёю ішлі, глыбокая становілася 'шляхам', плыткай 'дарогай'. Першы кампанент у словаформы 'дарога' *тора*, на ненэцкай 'водмель, плыткі', у ёй, у ненэцкай мове, словы не пачынаюцца са звонкага змычнага 'д', і перад тым, як упісацца ў цяперашнія формы, *дарога* была *тораха* (< *тора яха*), а гэта не што іншае, як плытка рака, рака-водмель: *дарога* выснавалася з яе.

Баранавічы, Барань

Там, дзе фрыкатыўнае ў пераходзіць у змычнае б, ненэцкае слова *вар* (бэраг) набывае адметнасці нганасанскага суадпаведніка (*бэрэ* — 'край, бэраг') ці энэцкага (*бар* — 'канец, край', *биз бар* — 'бэраг'), і змест словаформы, прышпіленай да слова 'варона', перашпільваецца да слова 'баран'.

Баранавічы: горад у Брэсцкай вобласці, у міжбярэжжы ракі Шчыры з яе рукавом і ракі Мышанкі;

вёска ў Пастаўскім раёне на рацэ Лучайцы; колішняя вёска ў Гродзенскім раёне на рацэ Ласосна;

вёска ў Іеўскім раёне на рэчцы Трапятшыцы; вёска ў Карэліцкім раёне на рукаве рэчкі Нёўды; вёска ў Бабруйскаім раёне на сканалізаваным прытоку ракі Ваўчанкі. Ва ўтварэнні словаформы гэтага тапоніма заўдзельнічаны дзве моўныя сістэмы (самадзійская і славянская) і тры марфемы, дзе *бар* — назоўнік 'бэраг', *на* — гэта яшчэ самадзійскі паслялог *ніня*, *ніна* ці *ніна* і ўжо славянскі прыназоўнік *на*, *вічы* — катаяконім, што ўказвае на месцажхарства.

Барань, Бараны, Барані, Баранішкі, Баранцы, Баранаўка, Баранава, Баранчыкі, Баранкі, Баранькі — да ўсіх гэтых тапонімаў мае дачыненне *бар* (бэраг) і суадносна з ім.

Жыд-возера, Жыткавічы, Жытомір

Трэцяе па плошчы возера ў Беларусі, пасля Нарачы і Асвейскага, месціцца ў Жыткавіцкім раёне і называецца Чырвоным. Гэтак яно пачало называцца адно з 1932 года, датуль называлася Князь-возера і Жыд-возера. Мінаем папярэднія варыянты назвы, спынемся на той, што ідзе з глыбокай даўніны і вядзе ў глыбокую даўніну, — на назве 'Жыд-возера'. Яна адаптавана беларускай мовай, і калі другая лексема словазлучэння цалкам перакладзена, то першая захавала свой першаісны змест.

У аснове наймення 'Жыткавічы', якое даследчыкі-краязнаўцы выводзяць ад асабовага імя Жытко ці Жыдка, той самы апелятыў, што і ў наймення возера: гэта саамскае слова *сыййт* (*sijd*), яно азначае паселішча. Тыя людзі, што пасяліліся на возеры (на востраве возера?), былі протасамадзійцы, і азёры якраз былі тымі месцамі, дзе зазвычай паселішчы засноуваліся. Жыд-возера — *Сыййт*-возера: 'возера, што мае паселішча'.

Што да наймення 'Жыткавічы', то яго словаформа ўтворана з трох кампанентаў. Першы — тая самая лексема *сыййт*, трэці — дапасаваны катаяконім *-ічы*, а другі — лексема *каййив*: на саамскай мове 'крыніца'. Аднаходзячы словаформу першанаймення, маем *Сыййт каййив* — 'крыніца, на якой (каля якой) ёсць паселішча'; цяперашняя словаформа *Сыййт каййив + ічы* пераказваецца як 'жыхары паселішча, што на (каля) крыніцы'. Каля якой крыніцы — напэўна, лепш за ўсё ведаюць самі жыхары Жыткавічаў.

І 'Жыткавічы', і 'Жыд-возера' фонасемантыкай сваіх найменняў суадгукаюцца са словам 'жыць', а яшчэ з 'Жытомірам', горадам, што ва Украіне. Яго найменне не ад асабовага імя Жытамір і не ад слоў 'жыта' і 'мера', а ад таго самага слова *сыййт* і дапасаванага да яго слова *мир*, што на саамскай мове пішацца як *мырр* і, як у славянскіх мовах, азначае *мір*, згода, свет, чалавечую супольнасць, люд, грамаду, народ. Такім чынам, вытлумачваюцца, 'Жытомір' (на ўкраінскай 'Житомир') паведамляе, што ён 'люд паселішча', 'сельская грамада'.

Тапонімы, што ў сваёй словаформе маюць *сыййт*, распынаны тут і там на карце краёў і краі.

Сыціна, Сыйін, Сыйічка, Сыйінка, Сыйічка, Сыйічы, Сыйянец, Сітна, Сітная, Сітнікі, Сытнікі, Сітнікі, Сітава, Сітаўка, Сытаўка, Сітцы, Сітцава, Сітніца — вось некаторыя з іх.

Фанетычна яны суадгукаюцца з 'сітам' і травой 'сітнікам', з інтэндантам-сытнікам' і птушчай 'сітаўкай', аднак адпачатку ўтрымліваюць змест, якім вытлумачваюцца, — 'саамскае паселішча'.

Алесь РАЗАНАЎ

* Працяг. Пачатак у №№ 24, 27, 30, 32, 36, 37, 40, 43 (2021 г.), № 3, № 6, № 10 (2022 г.).

З анталогіі беларускага партрэта

У галерэі «Арт-Беларусь» працуе вялікая экспазіцыя «Партрэт часу. Партрэт у выяўленчым мастацтве Беларусі XIX—XXI стагоддзяў». Праект, які можна ўбачыць ажно да 22 жніўня, сабраў экспанаты з фондаў Нацыянальнага мастацкага музея, Беларускага саюза мастакоў, Гарадской мастацкай галерэі твораў Леаніда Шчамялёва, карпаратыўнай калекцыі Белгазпрамбанка, а таксама работы асобных сучасных аўтараў. Усяго больш як 70 твораў жывапісу, скульптуры і графікі.

Сярод аўтараў, якія не маюць патрэбы ў прадстаўленні, — удзельнік «Парыжскай школы» Хаім Суцін і наватар у тэатральнай дэкарацыі Леон Бакст. Можна ўбачыць адзіную ў краіне арыгінальную работу — «Партрэт Тамаша Зана» (1837—1839) — яскравага прадстаўніка рамантызму Валенція Ваньковіча. Змешчаны ў экспазіцыі карціны Іосіфа Аляшкевіча (а гэта «Партрэт дамы ў сінім шалі» і «Партрэт графа В. Б. Страйноўскага» 1810-х гадоў), які ўвайшоў у гісторыю еўрапейскай культуры як прызнаны мэтр гістарычнага і партрэтнага жанру.

На выстаўцы прадстаўлены, натуральна, і творы сучаснікаў: Уладзіміра Тоўсціка, Уладзіміра Зінкевіча, Уладзіміра Савіча, Юрыя Якавенкі, Зоі Літвінавай, Дзмітрыя Аганавы, Алесі Скоробагатай, Аляксандра Даманавы і іншых. Цікава, што многія работы, прынамсі, што тычыцца жывапісу, вельмі буйныя па памеры і светлыя, ясныя, прамяністыя.

Між тым у такім багаці твораў аднаго жанру, дзе прадстаўлены асноўныя тэндэнцыі развіцця беларускага мастацтва, разнастайнасць стыляў і аўтарскіх асаблівасцей, даволі складана арыентавацца. Зала «Арт-Беларусі» хоць і ўмяшчальная, але не вельмі вялікая, таму сярод такой колькасці скульптуры, жывапісу і графікі, няхай і выдатна размешчанай у плане канцэпцыі, няцяжка згубіцца або прапусціць нешта важнае. Гэтым разам звернем увагу на тое, што ні ў якім разе нельга абмінуць.

Сярод такіх — «Першая прычасць» (1981) Барыса Заборава. Карціна адносіцца да сама пачатку парыжскага перыяду жыцця і творчасці аўтара і, відавочна, створана пад уражаннем ад мастацтва студыйнай фатаграфіі мінулага стагоддзя. Пазнавальная манатомнасць, даволі простая кампазіцыя, пазіраванне безыменнага персанажа, «выява» бяспрытнага часу — асноўныя характарыстыкі гэтай шмат у чым змрочнай работы, якая дэманструе, што дзесяцігоддзі робяць з мінулым. Атрыбут першай прычасці — белая

Юген Харытоненка «Аленачка», 1960 г.

Золя Літвінава «Партрэт Святыяны Катковай», 2016 г.

Аднак цікавы гэты твор не выявай мастака і атрыбутаў яго майстэрні, а кампазіцыяй, на якой адлюстравана і мадэль у касцюме Арлекіна. Стаіць яна па-за творцам, абаяраючыся на спінку яго крэсла, і звяртае на сябе не менш увагі. Як адзначаюць даследчыкі, традыцыйны персанаж Арлекін да пачатку XX стагоддзя набыў новае значэнне: гэта ўжо абагульненая выява чалавека творчай прафесіі. Вобраз стаў увасабляць у тым ліку адрывутага грамадства мастака. Дарэчы, касцюм Арлекіна з рознакаляровых абрэзкаў сімвалізаваў таксама плюралізм і інтэрнацыянальны характар «Парыжскай школы», прадстаўніком якой быў Восіп Любіч, між іншым, тэатральны дэкаратар.

Звяртае на сябе ўвагу і «Бюст дзяўчыны» (1930) Леона Індэнбаума. Даследчыкі пакуль не ўстанавілі, ці з'яўляецца партрэт выявай нейкай пэўнай мадэлі альбо гэта абагульнены вобраз, аднак безыменная дзяўчына — сапраўднае ўвасабленне юнацтва: самкнутыя вусны, злёгка кірпаты нос, высока паднятая галава і, самае яскравае, горды позірк, скіраваны перад сабой... Між тым скульптура на выстаўцы прадстаўлена значнай колькасцю новых работ сучаснікаў, у тым ліку Дзмітрыя Аганавы («Апошні імператар» 2020-га, «Дуалізм» 2021-га, «Позірк скрозь час» 2021-га). Іх партрэты, як правіла, альбо абагульненыя, альбо малапазнавальныя.

Юўгенія ШЫЦЬКА

У юбілейны год Уладзіміра Савіча, заслужанага дзеяча мастацтваў, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі, кавалера ордэна Францыска Скарыны, прафесара Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, яго персанальныя выстаўкі будуць праходзіць у некалькіх гарадах Беларусі. Сваю першую экспазіцыю графікі да 70-годдзя твора адкрыў у Полацку — на радзіме вядомых асветнікаў Беларусі. Сёння хацелася б паразважаць пра асобу славутага мастака і справу, якая стала сэнсам яго жыцця.

Жывапіс, нібы тонкі гук, ледзь улоўны шум, прысутнічае ва ўсім, фарміруючы і кіруючы чалавечымі сэнсамі, эмоцыямі, меркаваннямі. Асноўным складнікам у ім з'яўляецца колер. Для чалавека ён — паняццінае адлюстраванне светлавых рэальнасцяў дня, пор года, усіх тых змен, што адбываюцца вакол. У ім сканцэнтраваны найважнейшыя сэнсы эмацыянальнага складніка асобы. Як чалавек бяспрытна перад гукамі, так залежны ён ад колеравых уздзеянняў. Для мастака, які асабліва востра адчувае і ўспрымае датыкальную структуру прадметнага свету праз колеравую эмацыянальнасць, жывапіс з'яўляецца асноўным размоўным стымулам.

Колеравыя коды кожнай творчай асобы грунтуюцца на адных і тых жа рэаліях, але ўспрыманне, перапрацоўка і выяўленая ёй жывапісна мова як «ідэнтыфікацыйны нумар» індывідуальныя. Мы пазнаём творы мастака-жывапісца не па стылі, не па тэхналагічных прыёмах, не па сюжэтной зададзенасці і г. д., а па жывапісных асаблівасцях — яны раскрываюць унутраную эмацыянальную і энергетычную напоўненасць аўтара. Магутнасцю жывапіснага напаўнення адрозніваюцца і работы Уладзіміра Савіча. Яго творчасць — злучэнне ўсіх складнікаў, аб якіх было сказана вышэй. Мастак скончыў графічнае аддзяленне Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, у якім з 1976 да 2007 выкладаў на кафедры графікі. У 1966 годзе яму было прысвоена званне прафесара. Графіка на нейкі час стала для яго асноўнай, але ў лінейным малюнку, кампазіцыйнай задуме аўтара выяўлялася тая паэтычнасць, якая па эмацыянальным успрыманні была жывапіснай.

І мастак прышоў да жывапісу, які на яго велізарных палотнах загучаў як таямніца,

Энергія ўнутранага зместу

што паказваецца пласт за пластом з глыбін часу. Яна — шматаблічная, іскрыстая, нібы сабраная з каштоўных пераліваў, — выявілася з такой завулабранай сілай, што вобраз, які адлюстроўваецца Уладзімірам Савічам, загучаў у колеравых рэаліях, набываючы аб'ём і матэрыяльную прысутнасць. У пацвярджэнне сказаных вышэй слоў можна ўспомніць яго твор «Мадонна» (2005). Да адлюстравання гэтага архетыпа Уладзімір Савіч звяртаўся ў розных гадах.

Фігура мадонны з немаўлём запаўняе цэнтральную частку палатна. Такі прыём мастак выкарыстоўвае не паўсюдна, для сутнаснай пераканаўчасці заўжды шукае новае рашэнне. Часам абліччы, фігуры, дэталі адзення, выразныя сілуэты, якія нясуць у сабе асноўную сэнсавую нагрузку, мастак размяшчае ў розных частках палатна, рознымі прыёмамі акцэнтуючы на іх увагу. Такое незвычайнае кампазіцыйнае рашэнне дапамагае не толькі ўбачыць выяву галоўнага героя, але і адчуць яго псіхалагічную характарыстыку, напрыклад, як у работах «Узношу голас малітвы» (2005) і «Апостал. Зваротны шлях» (2010).

На першым палатне глядач бачыць жаночае аблічча з вэлюмам суму ў вачах, што надае ўсяму твору нейкую ціхую стагнучасць. Акцэнт на ніжняй частцы кампазіцыі, старанна прапрацаваныя дэталі твару, на першы погляд, кантрастуюць з каляровым хаосам, які атачае яго і запаўняе большую частку палатна. Але менавіта ў таямнічым поглядзе, які прыцягвае да сябе ўвагу, тойчас энергія ўсяго каляровага поля. Яно напоўнена сэнсамі, дынамікай, тым віртуальным жыццём, якое запаўняе душу чалавека. У іншай рабоце адлюстраваны вобраз змяшчаецца мастаком у верхнюю правую чвэрць, запаўняючы сабой усю кампазіцыю. Ён дынамічны і, нягледзячы на невялікі памер палатна (60×50), імкнецца да манументальнага ўспрымання. Мы бачым постаць апостала, які рухаецца па небе і пазірае з вышыні. Хочацца адзначыць кранальную бездакорнасць аўтара ў пабудове кампазіцыйнай задумы, дзе кожная рыска, каляровая пляма, дынаміка рытмаў нясуць

не толькі жывапісную, але і кампазіцыйную нагрузку. У гэтым выяўляецца эмацыянальнае светаадчуванне аўтара, яго збалансаванасць, гармонія ці дысгармонія.

Але вернемся да таго шматаблічнага жывапісу ў карціне «Мадонна». Мастак шчыльнымі пастознымі мазкамі нібы жадае вылепіць аб'ёмную выяву мадонны з немаўлём. Мазкі выпраменьваюць святло і перадаюць зыянне німбаў. Яны рухаюцца ў бясконцым хаосе нюансаў, распадаючыся на voxрыстыя, блакітныя, чырвоныя, з украпінамі жоўтых і ліловых, быццам збіраючыся і адначасова рассыпаючыся, ствараючы эфемернае воблака каляровых іскрыў. Складанасць колеравых замесаў аўтара напоўнена «ногным станам» адценняў. Менавіта ў іх закладзена палітра яго жывапіснай мовы.

«Мадонна», 2005 г.

Вельмі прыцягальныя кампазіцыі «Свет трывожыцца ў чаканні» (2010), «Вандраваў вінавата ценя чужы» (2010), «Карціны старых ценя» (2012), «Кліч з немаўня» (2012)... У іх мастак, гаворачы на мове жывапісу, выкарыстоўвае эстэтыку «мастацтва для мастацтва». Колеравыя

судносіны на яго палотнах, мякка дапаўняючы адзін аднаго, раскрываюць сэнс аўтарскіх перажыванняў. Яны жывуць сваім жыццём, уздзеянчачы на эмоцыі глядача. Гаварыць на мове жывапісу — роўна размова з самім сабой і з усім чалавецтвам, паколькі ў нашай падсвядомасці закладзена энергія ўнутранага зместу, што грунтуецца на колеравых рэаліях светабудовы.

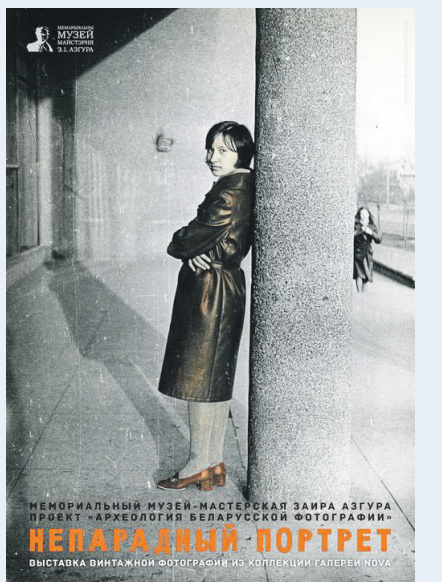
Добра адукаваны, дасведчаны ў гісторыі зараджэння і развіцця мастацтва шматлікіх народаў, Уладзімір Савіч заўсёды адчуваў патрэбу выказаць мастацтвам блізкае сабе, не апісанае мастацтвазнаўцамі, даследчыкамі народных традыцый. Яго ілюстрацыі да дзіцячых кніг на тэмы народных беларускіх казак сталі ўнутраным адкрыццём. На старонках паўстала гарады, мястэчкі, з'яўляўся свет асаблівай культуры, які валодае нацыянальным каларытам. Творчасць Уладзіміра Савіча ўсхвалявала беларускую мастацкую публіку як нешта новае, здольнае стаць перадумовай фарміравання нацыянальнай спецыфікі беларускага мастацкай традыцыі.

Сёння яго жывапіс падпарадкаваны падарожжю ў часе. Нібы застылы ў суровай гістарычнасці, перад намі паўстае вобраз князя ў партрэце пад назвай «Схаваны ў змрок, які ўскрыўся ў ценя» (2010). Лёгім подыхам ветру і імгненнем жыцця, якое праляцела, афарбаваны дынамічны партрэт «Караванішчы» (2010), святлом чакання — мужчынскі партрэт пад назвай «...Следам» (2011). А бяздонна чорныя вочы «Барбары Радзівіл» (2004), у якіх, як у касмічнай бязмежнасці, можна пагануць, не дакрануўшыся да запаветнай таямніцы ісціны...

Надыходзіць час, калі паняцце «прафесіяналізм» саступае месца тэхналагічнасці мастацтва, калі нішу творчасці адваёўвае камп'ютарызаваны, але хочацца верыць, што непаўторнасць асобы мастака захоўваецца ў той энергіі ўнутранага зместу, што родніць аўтара з вобразамі яго творчасці.

Ларыса ЛЫСЕНКА,
загачыца Мастацкай галерэі
Нацыянальнага Полацкага гісторыка-
культурнага музея-запаведніка

Хто на карцінцы?

У афішы выкарыстаны безназоўны твор Зоі Мігуновой 1980-х.

самі творы нараджаюцца, як вядома, у змроку праявчнай лабараторы, рысы якой лёгка ўгадваюцца ў выставачнай зале.

Акрамя таго, ізаляванае памяшканне з глухімі сценамі і толькі аднымі дзвярыма добра стасуецца з прынцыпам дзеяння камеры-абскуры — бадай, найстаражытнейшай прылады для перадачы аптычнай выявы аб'ектаў. І нездарма літаральны пераклад яе лацінскай назвы — «цёмны пакой»... У цалкам святлонепранікальнай ёмістасці (ад невялікай скрыні да паўнавартаснага памяшкання) прааробляецца малюсенькая адтуліна, праз якую выява праецыруецца на супрацьлеглую сценку ёмістасці. Гэтаксама і на нядаўняй выстаўцы работы занялі тры менавіта процілеглыя «адтуліне» сцяны.

Не трэба і казаць, што камера-абскура стала правобразам фотаапарата як такога. Да таго ж прынцып яе работы пакладзены ў аснову цэлага сямейства фатаграфічных прылад — пінхолаў. Каб сканструяваць пінхол, унутры камеры на шляху праекцыі змяшчаюць святлоадчувальны элемент. У «абскурнай» выставачнай прасторы такім элементом магла б лічыцца фотарамка. Адпаведна, стаўшы перад уваходам (той самай «адтулінай»), чалавек убачыць уласныя праекцыі, уласныя «непарадныя партрэты». Ды што казаць! У любым творы мастацтва рэцыпіент, вядома ж, шукае ў першую чаргу самога сябе.

Партрэт жа, як ніякі іншы жанр, спрыяе такому пошуку. Можна нават сказаць, што ў наведвальнікаў фотавыстаўкі была магчымасць прымераць на сябе ажно дваццаць тры біяграфіі — па колькасці прадстаўленых у экспазіцыі работ. У гэтых адносінах асобна вылучаецца твор 1991 года пад блытанай назвай «9.91-6-[10]» ад карыфея

сучаснай беларускай фатаграфікі Ігара Саўчанкі. З рамкі на глядачоў «пазірае» чалавек, у якога на месцы твару — экзистэнцыяльная белая пляма. І няхай гэта звычайнае супадзенне (ці ўсё ж не?), але, глядзячы на адбітак з пэўнага ракурсу, можна ўбачыць на ім уласнае аблічча.

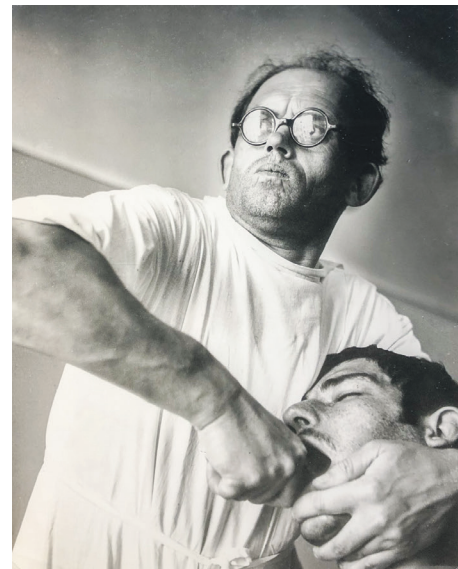
І без таго шматзначная работа (яна ўвайшла ў серыю фотамастака з красамоўнай назвай «Без твару») на мінулай выстаўцы набыла новае гучанне ды абрасла кантэкстам. Так, адным з яе найбліжэйшых суседзяў стаў партрэт самога Ігара Саўчанкі, зроблены

і камеры-абскуры заключаецца ў тым, што безназоўны твор Кацярыны Гуртавой, наогул кажучы, зняты пры дапамозе пінхола.

Трэба зазначыць: падобных сэнсавых перасячэнняў, тонкіх дэталей і на мёкаў выстаўка «Непарадны партрэт» выявіла шмат. Выпадковых работ тут не было, а іх размяшчэнне строга падпарадкоўвалася задуме куратара Уладзіміра Парфянка, чый твор таксама экспанавалася. Пачынаючы ад таямнічага «Купалля» 1992 года Сяргея Брушко і заканчваючы абсалютна геніяльным «Натхненнем дантыста» 1966 го-

Кірыл Ганчароў, без назвы, канец 1980-х.

Віктар Бутра «Натхненне дантыста», 1966 г.

Кацярынай Гуртавой у 2003 годзе. Кампазіцыі дзвюх работ амаль ідэнтычныя, толькі на пазнейшай з іх твар у героя хаця і размыты, але прысутнічае. Іншая цікавая паралель з зададзенай намі тэмай бясконцых аўтапраекцый

да заслужанага мэтра Віктара Бутры выставачны праект стаў спробай з вядомых (часам нават хрэстаматычных здымкаў) складзі абагулены партрэт беларускага фотамастацтва.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Экспедыцыя па сямейных альбомах

Фотавыстаўка «Непарадны партрэт» — не першае і, спадзяёмся, далёка не апошняе мерапрыемства, зладжанае ў межах асветніцкага праекта «Археалогія беларускай фатаграфіі». Малавядомая даследчая ініцыятыва, якая стаіць на падмурку галерэі візуальных мастацтваў NOVA (найменне таксама фігуравала ў матэрыяле вышэй), апроч усяго, перакопвае сямейныя альбомы ў пошуках скарбаў. Тлумачым масаваму чытачу, чым займаюцца «фотаархеологі», ды мімаходам знаёмім з гісторыяй суполкі з астранамічнай назвай, якая перастала існаваць без малога дзесяцігоддзе назад.

Першыя старонкі ў летапісе асветніцкага праекта «Археалогія беларускай фатаграфіі» з'явіліся ў 2013 годзе — практычна адразу пасля закрыцця сталічнай галерэі NOVA.

Уладзімір Парфянок, кіраўнік і галоўны натхняльнік галерэі, адчуўшы, што за няпоўныя дваццаць гадоў канцэпцыя стацыянарнай установы вычарпала сябе, вырашыў сканцэнтравальваць свае намаганні ў іншым напрамку. Фармаг беспрытульнага добраахвотнага аб'яднання падказала ўласнае дзецішча: галерэя NOVA на той момант існавала ў двух вымярэннях — рэальным (з прапіскай у Цэнтры фатаграфіі) і віртуальным (нідзе, але паўсюль).

Кажучы астранамічнымі тэрмінамі, «Археалогія беларускай фатаграфіі», такім чынам, уяўляе сабой суцішаную NOVA. Адцяўшы кавалак

ад свайго брата-гіганта, новая зорка выйшла са стану непакою і ператварылася ў звычайнага (ды не зусім) белага карліка. Адпаведна, даследчы праект Уладзіміра Парфянка можа лічыцца калі не прадаўжальнікам, то наступнай інкарнацыяй легендарнай мінскай галерэі візуальных мастацтваў. Мае сэнс неадоўга спыніцца на гісторыі дадзенай культурнай установы, надзвычай важнай не толькі для айчынага галерэйнага руху, але і для развіцця беларускага мастацтва наогул.

NOVA ўпершыню ўспыхнула ў снежні 1996 года на базе Цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя Янкі Купалы. Ад самых першых дзён каманда заявіла аб сабе як аб сур'ёзнай арганізацыі, накіраванай на вытворчасць сэнсаў. У хуткім часе з'явіліся прыхільнікі, прызнанне ў прэсе, а пазней — і высокая рэпутацыя ў прафесійным асяроддзі. У такім фармаце галерэя візуальных мастацтваў (найбольшая ўвага ўдзялялася

менавіта фота) праіснавала да 2009 года. Пасля кароткай паўзы, у 2011-м, яна нарадзілася зноў — на базе мінскага Цэнтра фатаграфіі. Нарадзілася, каб яшчэ праз два гады другі ж раз памерці...

Дык хто такія нарэшце «фотаархеологі» і чым яны займаюцца? Пачаць трэба з таго, што здымак — найкаштоўнейшы артэфакт, які нярэдка расказвае аб той ці іншай эпосе нашмат больш, чым некалькі матэрыяльных сведчанняў могуць сказаць разам. А гэта не ў апошнюю чаргу абумоўлена тым, што фотаздымкі (асабліва аматарскія), як правіла, фіксуюць людзей у моманты выканання прывычных сацыяльных рытуалаў. Даследчы праект «Археалогія беларускай фатаграфіі» якраз прысвечаны вывучэнню і каталізацыі «вернакулярнай, аматарскай і малавядомай беларускай творчай фатаграфіі».

Калекцыя праекта налічвае каля 400 фотаадбіткаў аўтараў розных пакаленняў. Вялікі электронны архіў пакінула пасля сябе і галерэя NOVA (больш за 2000 выяў). Акрамя таго, калекцыя «Археалогіі» пастаянна папаўняецца за кошт «экспедыцый» па сямейных альбомах беларусаў. У выніку правядзення гэтых росшукаў робяцца тэматычныя падборкі, найбольш цікавыя работы з якіх адбіраюцца на выстаўкі. У межах ініцыятывы было зладжана з дзесятка выставачных праектаў, кожны з якіх вылучаўся нестандартным падыходам — ад экспазіцыі каларовых слайдаў Элеаноры Язерскай у 2016 годзе да навагодняга цыкла «Калі ялінкі былі вялікія» са «снэпшотамі пад ёлкай» (2017—2019).

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Афішы некаторых выставак у межах праекта «Археалогія беларускай фатаграфіі».

Каб больш такіх «скамарохаў»

Фота з сайта culture.ru

Знакаміты кампазітар, заснавальнік рускай класічнай музыкі Міхаіл Глінка паходзіў са старажытнага беларускага шляхецкага роду. Першы з гэтага роду, чыё імя захавалася ў дакументах, — Віктарын Уладзіслаў, якому кароль польскі і вялікі князь літоўскі Уладзіслаў IV падарыў маёнтак у Смаленскім ваяводстве. Гэты Глінка ў 1569 годзе прыняў падданства Масковіі. Дзед будучага кампазітара даслужыўся да секунд-маёра, а яго сын Іван — капітана. Звольніўшыся з войска, у жонкі ўзяў дачку суседняга памешчыка, таксама Глінкі, Жэню. Першае дзіця не ўберагла, хлопчык неўзабаве памёр. 1 чэрвеня 1804 года на самым досвітку нарадзіўся другі, названы Міхаілам. Адбылося гэта ў сяле Наваспаскім Ельнінскага павета Смаленскай губерні.

Што наспяваў салавей

З маленства яго прыцягваў свет музыкі. Калі бацькі ў нядзелю бралі ў царкву, захапляўся перагукваннем званой. Пасля вяртання «іграў» на медных тазах. Калі падрос, яго вабілі святочныя гуляні, на якія запрашалі прыгонных музыкаў дзядзькі, брата яго маці, Апанаса Андрэевіча, які і сам захапляўся музыкай. Міша падыгрываў ім на маленькай скрыпцы, флейце.

Бацька, хоць і быў не супраць таго, каб зрабілі іх, усё ж гэта не ўхваляў: «Не дарэмна салавей заспяваў пры яго нараджэнні ля акна, вась і атрымаўся скамарох». Марыў, каб сын звязаў свой лёс з дзяржаўнай службай. Узрадаваўся, калі даведаўся, што пры Галоўным педагогічным інстытуце ў Пецярбургу адкрываецца Шляхетны пансіён. Выпускнікі яго маглі і далей вучыцца па абранай спецыяльнасці ці адразу станавіцца службоўцамі. У гэтую навучальную ўстановау Міша і паступіў.

Дзе каханне — там і вальс

Але бацька ўсё ж аплаціў яму заняткі па музыцы, якія праводзіліся дадаткова. Міша не прапускаў музычныя прэм'еры і спектаклі, на канікулах у Наваспаскім і суседнім Шмакаве з вяскоўцамі ладзіў карагоды, знаёміўся з фальклорам. Быў упэўнены, што пазней асобныя мелодыі выкарыстае ў сваіх творах. А што стане кампазітарам — не сумняваўся. Паскорыла гэта... каханне.

За тры месяцы да заканчэння пансіёна нечакана пазнаёміўся з дзяўчынай, якая таксама захаплялася музыкай і хораша спявала. Калі ж даведаўся, што ёй падабаецца опера аўстрыйскага кампазітара і дырыжора Ёзафа Вайгля «Швейцарскае сямейства», напісаў на тэму гэтага твора варыяцыі. Натхнёны яе пахвальбой, «падступіўся» і да Вольфганга Моцарта. А пасля з'явіўся і яго ўласны твор — вальс для фартэпіяна. На гэтым каханне і скончылася. Хто яна — невядома. Ва ўспамінах яе імя не назваў.

Бадай, пайшоў бы службыць у Замежную калегію. Чын дзясятага класа, атрыманы пасля заканчэння пансіёна, даваў такое права. Але ад нараджэння быў хваравіты. А тут магчымаць на Каўказе падлячыцца мінеральнымі водамі. Праўда, лячэнне няшмат дапамагло. Затое пазнаёміўся з мясцовымі песнямі. Неаднойчы назіраў каўказскія танцы. Слухаў легенды і паданні. Пазней гэта прыдалося ў напісанні оперы «Руслан і Людміла».

А бацька ад свайго не адступаўся. Ніякай музыкі — толькі сур'ёзны занятак. Паслухаўшыся яго, у маі 1824 года стаў памочнікам сакратара ў канцылярыі Савета шляхоў зносін. І не прагадаў. Працаваў толькі гадзін пяцьшэсць у дзень. Работы на дом не давалі. На дзяжурствы не прызначалі. Па вечарах часта наведваўся да старых і новых знаёмых. Якіх, здагадацца няцяжка. Канешне ж, тых, хто любіў музыку. Там нярэдка і сам выконваў класічныя творы. Пісаў рамансы на свае любімыя вершы.

Аднакурснік па Шляхетным пансіёне Леў Пушкін пазнаёміў з Аннай Керн. Гэта ёй, як вядома, яго старэйшы брат Аляксандр Сяргеевіч прысвяціў знакаміты верш «Я помню чудное мгновенье». Пазней, улетку 1828 года, Міхаіл Глінка пазнаёміўся з Антонам Дэльвігам. На музыку паклаў яго вершы «Ах ты, ночь ли, ноченька» і «Дедушка, — девицы раз мне говорили...» Часта сустракаўся і з Аляксандрам Пушкіным. Неўзабаве з'явілася і першая іх песня «Не пой, красавица, при мне».

А з Саветам шляхоў зносін развітаўся нечакана. Не апраўдаў спадзяванняў генерала Івана Гарголі, які хацеў адну з трох сваіх дачок аддаць за яго замуж. Пасля гэтага на рабоце пачаліся прыдзіркі. Не жадаючы трываць іх, падаў прашэнне аб адстаўцы.

Слухаў фіна для балады... фіна

Міхаіл Іванавіч заўсёды любіў падарожнічаць. Маючы вольны час, паехаў на знакаміты вадаспад Іматры. Пазнаёміўся з фінам, які ведаў рускую мову. Ад яго пачуў мелодыю, якую пасля выкарыстаў у баладзе фіна ў оперы «Руслан і Людміла». Гэта не першы падобны выпадак. Адна з песень у выкананні сакратара персідскага прынца Хазрэва-Мірзы таксама загучала ў гэтым творы, стаўшы асновай для хору «Ложится в поле мрак ночной».

А здароўе ўсё пагаршалася. 25 красавіка 1830 года паехаў падлячыцца ў замежных лекараў. Брэст, Дрэздэн, Франкфурт, Лазана, Жэнева... У Мілане затрымаўся даўжэй. Хацеў паслухаць вядомых выканаўцаў. Узіць урокі музыкі ў мясцовых спецыялістаў. Не звяртаў увагі на тое, што адчувае сябе блага.

У Італіі жыві каля трох гадоў. Плённым было і знаходжанне ў Берліне. Напісаў фартэпіянную варыяцыю на тэму раманса Аляксандра Аля'ева «Салавей», а таксама іншыя творы. Не заспеўшы бацьку жывым, больш за месяц пражывіў у Наваспаскім. Потым была Масква, дзе нарадзіўся адзін з найлепшых яго рамансаў «Не называй ее небесной» на словы Мікалая Паўлава. Канчаткова акрэслілася і задума оперы «За цара», цяпер вядомая як «Іван Сусанін».

Дарэчы, і спачатку яна так называлася. Аднак сябры прапанавалі Міхаілу Іванавічу прысвяціць яе імператару. Калі Мікалай I завітаў на адну з рэпетыцый, музыка яму спадабалася. Падышоў, ласкава загаварыў. У гэты час Міхаіл Глінка і папрасіў дазволу на прысвячэнне. Але цар прапанаваў назву «Жыццё за цара». Чарговая гаворка адбылася ў снежні 1836 года. Мікалай I, зайшоўшы пасля спектакля за кулісы (прэм'ера адбылася 27 лістапада таго ж года), сказаў яму:

— Глінка, я маю да цябе просьбу і спадзяюся, што ты не адмовіш мне, — і прапанаваў стаць капельмайстрам прыдворнай капэлы. Прасцей кажучы — яе кіраўніком.

У капэле працавала не адна сотня спевакоў. Склад пастаянна папаўняўся. У красавіку 1838 года Міхаіл Глінка паехаў на Украіну шукаць новых пеўчых. Там і ўзяўся пісаць оперу «Руслан і Людміла», задумай якой жыві даўно. За год да гэтага канчатковы сюжэт яму падказаў драматург і рэжысёр Аляксандр Шахаўскі. Але асабліва падштурхнула гібель Пушкіна. На яго смерць адгукнуўся песняй Баяна, якая ўвайшла ў оперу.

Пісаў і рамансы. Адзін з іх — «Если встречусь с тобой», — пакладзены на музыку аднайменны верш Аляксея Кальцова, прысвяціў Кацярыне Керн — дачцы Анны Керн. Як Пушкін закахаўся ў яе, так Глінка — у Кацярыну. Можна, яшчэ і мацней. На верш «Я помню чудное мгновенье» таксама напісаў музыку і прысвяціў... Канешне ж, Кацярыне Керн. Атрымліваецца, што дзве Керн у адным творы.

На «Руслана і Людмілу» пад прымусам

Праца над «Русланам і Людмілай» зацягнулася. Аднак дзіўна не гэта, а тое, што прэм'ера правалілася. Толькі Феранц Ліст, які якраз знаходзіўся ў Пецярбургу, ацаніў яе па заслугах. Пасля гэтага ёю зацікавіўся вялікі князь Міхаіл Паўлавіч. Аднак зласліўцы не спыніліся. Кампазітар і педагог Уладзімір Кашпераў, даўні прыяцель Глінкі, прыводзіў такі прыклад: «...Паміж афіцэрамі неаднойчы паўтаралася фраза: "Глядзі не пападзіся на чымнебудзь — а то цябе пашлюць «Руслана Людмілу» слухаць". Гэтая фраза паўтаралася, бо яна была прамоўлена адной з уплывовых асоб».

Такую несправядлівасць Міхаіл Іванавіч успрымаў вельмі балюча. Разумеў, што «Руслан і Людміла» — вяршыня яго творчасці. Час усё паставіць на сваё месца. Але да гэтага трэба дажыць. У ліпені 1844 года адправіўся ў доўгатэрміновую паездку за мяжу. У Парыжы пазнаёміўся з Гектарам Берліэзам — найвыдатнейшым французскім кампазітарам, дырыжорам, музычным пісьменнікам. Сустрэліся не толькі два вялікія таленты, але і людзі ў многім блізкага творчага лёсу.

Неадзначна крытыка адзывалася і пра Берліэза. Ацэнкі былі рэзка супрацьлеглыя. Ад поўнага прызнання да гэткага ж адмаўлення. Глінка шчыра захапляўся яго талентам. У сваю чаргу Берліэз даў некалькі канцэртаў, у якіх пазнаёміў французскую публіку з некаторымі яго творами. Глінка адважыўся даць і свой канцэрт. Зала была перапоўнена.

Ці глупства вечнасць?

Пасля ажыццявіў і сваю даўнюю мару — паехаў у Іспанію. Больш за два гады знаёміўся з нацыянальнымі танцамі, песнямі. Вывучаў звычаі і быт іспанцаў. Аднак напісаў толькі вядомую сімфанічную ўверцюру «Арагонскае пальяванне» і «Ноч у Мадрыдзе».

Пасля вяртання жыві у Наваспаскім, Смаленску. Потым зноў паехаў у Варшаву, дзе напісаў сваю знакамітую «Камарынскую». Яе высока ацаніў Пётр Чайкоўскі, які зазначыў, што ў гэтым творы Глінкі «як дуб у жолудзе, схавана ўся руская сімфанічная школа». Але і ў Варшаве не затрымаўся. Прыязджаў на паханне маці. Аб'ездзіў амаль усю Францыю. У нечым нагадваў перакаці-поле. Шукаў пэўны прыстанак і не знаходзіў яго. Не давёў да канца і шмат з таго, што задумаў. Не закончыў, прынамсі, вялікую сімфонію для аркестра «Тарас Бульба» і невядомую оперу «Двумужніца». Сюжэт апошняй быў узяты з волжскага быту. Знайшоўся нават нейкі аўтар лібрэта.

Фота з сайта culture.ru

Работа Ільі Рэціна «Міхаіл Глінка падчас напісання оперы «Руслан і Людміла»» (фрагмент), 1887 г.

Фота з сайта osotia-culture.ru

Сцэна са спектакля «Іван Сусанін».

27 красавіка 1896 года выехаў з Пецярбурга, дзе тады знаходзіўся, у Берлін. За два дні да гэтага Уладзімір Стасаў параіў сястры Міхаіла Іванавіча сфатаграфавать яго. Партрэт Глінку спадабаўся. «Надзвычай падобны», «дзівосны» — так паставіўся да здымка. Ні сам ён, ні сястра, ні Стасаў не здагадваліся, што гэта яго апошні партрэт. Не ведаў Глінка і таго, што раманс «Не говори, что сердцу больно» — яго апошні твор у гэтым жанры.

У канцы ж снежня 1856 года (па новым стылі 9 студзеня 1857-га) адбылася важная для яго падзея. У каралеўскім палацы ладзіўся парадны канцэрт. На ім выконвалася і трыа з оперы «Іван Сусанін». Выйшаўшы пасля канцэрта, усхваляваны, разгарачаны, прастудзіўся. На другі дзень злёг. Не мог абыходзіцца без дапамогі. Калі станавілася крыху лепш, спрабаваў жартаваць. Вечарам 14 лютага 1857 года нечакана загаварыў пра вечнасць, прамовіўшы, што ўсё гэта глупства. У ноч з 14 на 15 лютага яго не стала.

У нямецкай зямлі спачываў нядоўга. 22 мая 1857 года труну з цела пародам даставілі ў Пецярбург. Праз два дні знайшоў свой вечны спацын на могілках Аляксандра-Неўскага манастыра. Тады ж на яго магіле з'явіўся помнік. А ў 1885 годзе велічны манумент быў пастаўлены ў Смаленску. Узвалі яго за сродкі, сабраныя па ўсенароднай падпісцы. Міхаіл Іванавіч стаіць у поўны рост. Надпіс на п'едэстале: «Глінка — Россия». Не забывае яго і Беларусь. Памятае як аднаго з самых выдатных людзей, чые карані на нашай зямлі.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Самае неверагоднае, што мы можам адчуць, — таямніца, лічыў Альберт Эйнштэйн. Гэта крыніца ўсякага сапраўднага мастацтва і навукі. Таямніца часта асацыіруецца з ноччу, якую суправаджаюць цуды, мары, адкрыцці, рэдкія з’явы прыроды... Напрыклад, ноччу назіраецца такое дзіўнае прыгожае відовішча, як паўночнае ззянне. Ubачыць яго — запаветнае жаданне любога вандроўніка ў Арктыку. Думаецца, гэта наймацнейшыя ўражанні, ды, на жаль, мала каму дасягальныя. Зрэшты, у нашым культурным асяроддзі ёсць штосьці падобнае, што падорыць феерверк эмоцый. «Бібліяноч» — час пачуццёвасці і адкрыццяў, якія, быццам паўночнае ззянне, пераліваюцца рознымі адценнямі натхнення: зялёнымі, фіялетавамі, блакітнымі, а часам — жоўтымі, чырвонымі... Хочаце пераканацца — тады гайда ў вірцікавостак сёлетняга «культурнага паўночнага ззяння»!

Запрашае пушкінскі баль

Упершыню акцыя «Бібліяноч» (а спяраша «Ноч у бібліятэцы») прайшла ў нашай краіне ў 2015 годзе ў дзіцячай бібліятэцы № 10 Мінска. Хутка акцыя набрала абароты і ладзілася штогод, збіраючы прыхільнікаў. Але праз пандэмію вымушана была ўзяць тайм-аўт, ды, на шчасце, вярнулася праз два гады. Такім чынам, сёлета ў нашай краіне панавалі сем (у Мінску) і адна (у Брэсце) бібліяначэй

што бібліятэка як сацыяльны інстытут будзе пашыраць свой функцыянал, у тым ліку сацыякультурны.

Чытачы і карыстальнікі не павінны забываць пра тое, што бібліятэка — самы надзейны сродак атрымання інфармацыі, даводзіць Таццяна Кузьмініч: «Але ж гэта месца, дзе можна і адпачыць. Не хочацца, каб пра бібліятэку складвалася ўражанне толькі як пра штосьці ўтылітарнае. Бібліятэка — гэта сучасна». І сённяшні баль — таму сведчанне.

Пеўзнер і канцэртмайстар Святлана Жыгала, якія, выконваючы старажытныя раманы, падарылі перажыванні гарачых пачуццяў і палкіх прызнанняў.

Штучны інтэлект побач

Адрамантыкі — да навукі. У бібліятэцы Брэскага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта «Бібліяноч» наблізіла будучыню. Мяркуйце самі: акулеры віртуальнай рэальнасці і роботы — разынка сёлетняй дзеі ў БрДТУ. Прыйсці ў бібліятэку, каб перанесціся ў віртуальны свет, прычым цалкам бясплатна, — чым не цуд?! З дапамогай акулераў віртуальнай рэальнасці можна трапіць у іншы горад, краіну, спусціцца на марское дно ці нават адправіцца на іншую планету і, галоўнае, разгледзець усё ў драбніткіх дэталях. Чалавек у такіх акулерах здольны бегаць, скакаць, дакранацца да прадметаў — і заўсёды будзе знаходзіцца ў цэнтры падзей. Але, што важна, прымяненне акулераў не абмяжоўваецца толькі

Ілья Пеўзнер выконвае раманы.

Ноччу цуды крочаць

і безліч варыянтаў спазнаць штосьці новае. Не абышлося без сюрпрызаў і прыемных неспадзяванняў. Згадзіцеся, баль звычайна мы прывыклі бачыць у оперным тэатры... А гэтым разам ён у... кніжніцы! Мінская абласная бібліятэка імя А. С. Пушкіна ўвасобіла мары раманыкаў: пераступаючы парог установы, наведвальнікі чулі гукі паланэза і шоргат сукенка прыбраных дзяўчат.

— Пудоўна, што баль прыйшоў у бібліятэку, якая дадаткова стварае, узяўляе эпоху, як бачым, не толькі з дапамогай літаратуры, — адзначае вучоны сакратар Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Таццяна Кузьмініч. — Таму баль, арганізаваны нашай кніжніцай, — таксама частка інфармацыйнага асяроддзя, дзе кожны знойдзе для сябе штосьці цікавае. Тут падсілкуецца чалавек творчы, той, хто неабякава да гісторыі сваёй краіны, да кантэнту той эпохі. У гэтым плане бібліятэка аб’ядноўвае інфармацыйную прастору, якая складаецца са шматлікіх друкаваных крыніц, рукапісных, відэамаатэрыялаў, музыкі, танцаў.

Бібліятэка пашырае гарызонты, прапапоўвае не толькі кнігу, але і актыўны рэлакс. Але ці не губляе яна, такім чынам, свае асноўныя функцыі ў пагоні за модай рэлаксу, забаў?

— Гэта ж добры пяр для бібліятэкі, прасоўванне яе, — пераканана Таццяна Кузьмініч. — Любы наведвальнік павінен ведаць: тут цікава. Тут ты можаш пачытаць, паслухаць, убачыць і, самае галоўнае, паўдзельнічаць. І сябе рэалізаваць. А мы прывыклі, што бібліятэка прадугледжвае нейкую пасіўнасць. Мы ж заклікаем да актыўнасці. І спадзяёмся,

Фота са старонкі бібліятэкі БрДТУ ў vk.com

Акулеры віртуальнай рэальнасці — ноу-хаў для наведвальнікаў.

Атмасферу балу і саму дзею стварыў ваенна-гістарычны клуб «Фузілёры-грэнадзёры Імператарскай гвардыі». Перад наведвальнікамі паўстала рэканструкцыя старажытнага балу XIX стагоддзя, дзе распарадчыкам стаў гісторык Дзмітрый Ракаў.

Паланэз... Кругавы вальс, у якім не трэба вальсіраваць. Польшка-тройка, дзе кавалеры запрашаюць адразу дзвюх дам. Французская кадрыля. Контрданс герцага Кентскага... Танцавальная праграма ўразіла!

— 3 Мінскай абласной бібліятэкай імя А. С. Пушкіна мы супрацоўнічалі і раней. Праводзім тут перыядычна танцавальныя заняткі, я чытаю лекцыі, — расказвае Дзмітрый Ракаў, кіраўнік ваенна-гістарычнага клуба «Фузілёры-грэнадзёры Імператарскай гвардыі». — У гэтай сферы я ўжо 12 гадоў. А з бібліятэкай супрацоўнічаем некалькі гадоў. Вельмі важна, што тут ёсць вялікая ўтульная зала.

Добра, што бібліятэка дае магчымасці для ўсебаковага развіцця наведвальнікаў, у тым ліку з дапамогай танцаў, лічыць Дзмітрый Ракаў: «Такім чынам мы лепш паглыбляем у эпоху, бо адна справа, калі ты чытаеш пра баль Наташы Растовай, і зусім іншая — калі сам спрабуеш штосьці станцаваць. Тады іншыя адчуванні і разуменне эпохі. Спасцігаем новае не толькі праз чытанне, але і праз танец, мастацтва».

Наталіца мастацтвам, але ўжо музыкі, дазволілі саліст (барытон) Вялікага тэатра Беларусі Ілья

забаўляльнымі мэтамі. Ужо сёння ўладальнікі дронаў, знаходзячыся на зямлі, могуць кіраваць траекторыяй палёту сваёй прылады. Прымяненне акулераў віртуальнай рэальнасці знаходзіць месца ў любой сферы чалавечага жыцця, у нашым выпадку — у сацыякультурнай.

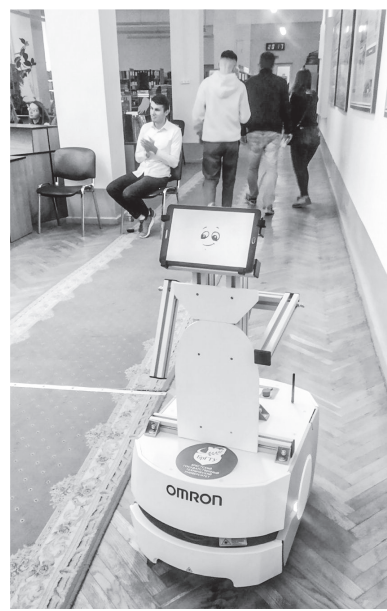
А як вы сабе ўяўляеце змаганне са штучным інтэлектам? У БрДТУ наведвальнікі скарысталіся такой магчымасцю — нездарма тэма бібліяночы тут — «Штучны інтэлект супраць інтэлекту чалавека». Папярэднічала бітве знаёмства з роботам: той ноччу ён быў у якасці экскурсавода. І, уявіце, не толькі сустракаў гасцей, але і чытаў прытчы. Ці не варта насцярожыцца бібліятэкарам? Канкурэнт?

Беручы гэта пад увагу, напрыклад, адрэагавалі ў прафесійнай кузні кадры. Так, у Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў на факультэце інфармацыйна-дакументных камунікацый уводзяць новыя спецыяльнасці «Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць (лічбавізацыя)» і «Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць (аналітыка)». Актualнасць адкрыцця новых напрамкаў у падрыхтоўцы бібліятэчных спецыялістаў не выклікае сумнення: многія

тавары і паслугі перамяшчаюцца ў віртуальную прастору, тэхналагічная рэальнасць задае мабільнасць. І цяпер бібліятэкар павінен сам умець ствараць лічбавыя рэсурсы, не кажучы ўжо пра аналіз існуючага кантэнту. Вось дзе і спатрэбіцца веды па напрамку «Аналітыка». Без лічбавых кампетэнцый сёння абысціся немагчыма, прытым ва ўсіх сферах. Нездарма яшчэ ў 2017 годзе выйшаў Дэкрэт Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Аб развіцці лічбавай эканомікі». Распаўсюджанымі становяцца майстар-класы па розных напрамках праграмавання, у тым ліку як рабіць боты для ўсюдыснага Telegram, адным словам — як найлепш прэзентаваць сябе ў эпоху digital. Дарэчы, паслугамі робата карыстаюцца і ў галоўнай кніжніцы краіны: у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі з дапамогай адмысловага сканера-робата алічбоўваюць дакументы. І, трэба адзначыць, вельмі паспяхова.

Рабатызацыя адкрывае новыя магчымасці для бібліятэчна-інфармацыйнага абслугоўвання. І ў БрДТУ гэта яскрава засведчылі. Госці маглі пазмагацца з шахматным роботам, наведваць майстар-клас «Праграміст на гадзін».

Атрымаўшы цесны кантакт з роботам, нельга не задумацца над каштоўнасцю жывых зносін адзін з адным. А гэта з лішкам дае суперкарысна і прадукцыйная

Робат-гаспадар «Бібліяночы» ў БрДТУ.

Фрагмент французскай кадрылі.

Баль аб’ядноўвае.

акцыя «Бібліяноч», якая даказвае, што сучасная кніжніца — цэнтр новага, пазітыўнага, а яшчэ — месца актыўнасці і, вядома, прыемных цудаў!

Наталля СВЯТЛОВА, фота аўтар

Простыя рэчы

«Тое, што назаўжды застанецца марай»

Алёна Папко — чулівы, тонкі лірык з Берасцейшчыны, аўтар прозы і перакладаў. Яе вершы не раз друкаваліся ў нашым выданні, а летась пабачыў свет аўтарскі зборнік «Мой сад». Сёння Алёна распавядае пра хобі, што з’яўляецца для яе крыніцай натхнення і дапамагае зняць стрэс пасля нялёгкага працоўнага дня. А працуе яна настаўніцай англійскай мовы ў школе.

Фота з асабістага архіва А. Папко.

Алёна Папко.

— Як узнікла ідэя размалёўваць карціны па нумарах?

— Зацікавілася незвычайным заняткам даўно, калі «размалёўкі» паўсюдна пачалі з’яўляцца ў продажы. Тады і ўзнікла жаданне паспрабаваць сябе ў нечым новым. Пачытала водгукі на старонках сеціва і вырашыла, што гэтая тэхніка жываліску мне падыходзіць. Памятаю, як, захапіўшыся сваёй першай карцінай, згубіла нават адчуванне часу. Размалёўвала яе да глыбокай ночы, нягледзячы на тое, што рана патрэбна было ўставаць на працу. Не ведаю, недахоп гэта альбо перавага майго характара, але калі знаходжу сабе занятак, які цікавы, дык «ныраю» ў яго з галавою. Пакуль на гарызонце не пачне абмалёўвацца вынік, не супакойваюся. А ў выпадку карцін з нумарамі мне карцела дазнацца, хто сапраўды я ў рэшце рэшт атрымаю, ці што было абяцана вытворцам. Так, я неярпліва напаўняла гатовыя контуры колерамі. Дарэчы, нічога складанага. Старалася рухацца ад светлых адценняў да цёмных, як рэкамендавалі ў сеціве. І мая карпатлівая праца дала плён. Тады я ўпэўнілася, што тэхніка сапраўды працуе, і люблю, у каго,

на жаль, няма мастацкіх здольнасцей, можа адчуць сябе на некаторы час мастаком і наблізіцца да тых перажыванняў, якія ахопліваюць стваральнікаў мастацкіх палотнаў.

Назваць сябе мастаком язык не павернецца, бо размалёўваць — не пісаць. Але калі праводзіць паралель паміж мастаком і пісьменнікам, то агульнага шмат. Па-першае, яны ствараюць новы свет, адраваючы яго герояў патрэбнымі якасцямі. Толькі мастак робіць гэта праз спалучэнне фарбаў, а пісьменнік — праз сілу слоў. Па-другое, і адзін, і другі ўкладваюць у твор частку свайго жыццёвага набытку. У адваротным выпадку глядзіць альбо чытаць заўважаць халтуру. А калі напісанае насамрэч перажыта, — а радасць і боль у ім не штучныя, — дык абякавым да таго мала хто застанецца.

— Гэты занятак добра здымае стрэс...

— Сапраўды, карціны па нумарах — даволі добрая метадыка, каб прывесці нервы ў парадак пасля напружанага дня і пры гэтым адпачыць не толькі фізічна, але і маральна. Улічваючы, што я па прафесіі настаўнік, разгрузка пасля працоўнага дня патрабуецца. Таму тым, хто шукае спосаб вярнуць душэўную раўнавагу, раю размалёўваць. Канешне, усё залежыць ад абставін і ўнутранага голасу: калі ён кажа «маляваць» — значыць, малюйце і атрымлівайце ад гэтага асалоду. А калі настойліва патрабуе заняцца прыборкай у кватэры — таксама не супраціўляйцеся. Фізічная праца бывае даволі карыснай і дапамагае абстрагавацца ад цяжкага працоўнага дня, прывесці думкі ў парадак! Таму дзейнічайце і аддавайце перавагу таму, што вам бліжэй.

— Што дае тэбе гэтае захапленне для літаратурнай творчасці? Натхняе на нейкія думкі, вобразы?

— Не без гэтага. Пісьменнік заўсёды стараецца адшукаць нешта незвычайнае ў простым, а простае — у складаным. Падчас размалёўвання карціны «Яркія парасоны» стала разважаць, якім чынам колер уласнага парасона чалавека атыясамліваецца з яго характарам. Звярнулася да псіхалагічных крыніц, пазнаёмілася з трактоўкамі колераў, потым правяла паралель між імі і парасонамі — галоўнымі героямі маёй замалёваккі. Так і ўзнікла «Рандэву стракатых парасонаў».

— Ты казалі, што марыла навучыцца добра маляваць. Але ж зараз існуе мноства ўсялякіх курсаў і школ, нават онлайн, дзе за адносна невялікі грошы з табой будуць займацца спецыялісты...

— Калі б у сутках было не 24 гадзіны, а 48!.. Я брала б фарбы і мальберт, нагатнік з алоўкам і адпраўлялася ў вандрожку па родных мясцінах. Калі-нікала збочвала б з дарогі і пракладвала новыя маршруты. Тое, што мяне ўражвала малявала б і за пісвала. Але і тады, я, пэўна, большую частку свайго часу аддавала б літаратуры. Вельмі хочацца стварыць вартае, карыснае.

А размалёўка карцін няхай так і застаецца — хобі, тым ціхамірным астраўком для адпачынку, простым, непрафесійным, куды я буду плывці на лодцы, пакінуўшы

ўсе трылогіі на беразе будзённасці. Падлячыўшы душу і назапасіўшыся новымі ідэямі, зноў вяртацца ў кругаварот прывычнага жыцця. Павінна быць у кожнага тое, што назаўжды застанецца марай.

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Словы як ветразі

У нядзелю і чацвер увазе слухачоў канала «Культура» Беларускага радыё — праект пісьменніка Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» са старонкамі твора Людмілы Рублеўскай «Золата забытых магіл».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе аповесць Васіля Быкава «Пайсі і не вярнуцца». У «Радыёбібліятэцы» — раман Эрыха Марыі Рэмарка «Трыумфальная арка». У праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных слухачоў чакаюць апавядання.

Для аматараў паэзіі ў суботу і нядзелю прагучаць вершы Аркадыя Моргавічы. Змест перадачы «Радыётэатр плюс» складуць дзве часткі радыёверсіі спектакля «Кар’ер» паводле Васіля Быкава (да Дня Перамогі).

Юным прыхільнікам мастацкага вяртаня канал «Культура» прапануе ў выхадныя «Дзіцячы радыётэатр» з пастаноўкамі з фондаў. Што вечар у 21.00 — «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі

і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду ў радыёверсіі тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы» гэтым разам гутарка з дырэктарам Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Ірынай Мацяся.

У праграме магчымы змены. Расклад перадачы канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

11 мая — на чарговае пасяджэнне студыі юных літаратараў «Малінаўскія галасы» (вул. Слабадская, 27) (16.00).

11 мая — на спектакль Мінскага гарадскога тэатра паэзіі, прысвечаны Дню Перамогі, у Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя Янкі Купалы (вул. В. Харужай, 16) (17.30).

13 мая — на творчую сустрэчу Міхася Пазнякова з вучнямі СШ № 189 (вул. Гарыца, 14) (13.00).

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцы:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага
рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98

адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16
Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падлісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

7 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Дружыны (1922—2013), опернага спевака, заслужанага артыста БССР.

7 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Тадэвуша Кін-Камінскага (1922—1968), акцёра.

7 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Яўгена Кресоўскага (1937—2004), жывапісца, педагога.

7 мая 85 гадоў спаўняецца Надзеі Дзмітрыевай, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі.

8 мая — 95 гадоў з дня нараджэння Юрыя Сідарава (1927—2004), акцёра, народнага артыста БССР.

8 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Мікалая Тарасюка (1932—2015), мастака, самадзейнага разьбяра.

8 мая 65-годдзе адзначае Ірына Лявонова, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

9 мая — 130 гадоў з дня нараджэння Міхася Мясешкі (1892—1941), беларускага гісторыка, этнографа, паэта, празаіка, публіцыста.

9 мая 95-гадовы юбілей святкуе Мікалай Назаранка, жывапісец, педагог.

9 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Анатоля Бараноўскага (1937—2017), жывапісца, педагога, народнага мастака Беларусі.

9 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Валянціна Мысліўца (1937—1993), празаіка, нарысіста.

10 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Сымона Блатуна (1937—1970), паэта, публіцыста, перакладчыка.

10 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Мікалая Калініна (1937—1974), кінарэжысёра.

10 мая 80-гадовы юбілей святкуе Сяргей Панізнік, паэт, перакладчык.

11 мая 75-годдзе адзначае Раіса Баравікова, паэтэса, празаік, перакладчык.

11 мая 75 гадоў спаўняецца Усеваладу Грыцкевічу, кампазітару, піяністу, мастаку.

11 мая — 75 гадоў з дня нараджэння Міколы Дзяшкевіча (1947—1971), крытыка, літаратуразнаўца.

12 мая 80-гадовы юбілей святкуе Анатоль Бароўскі, празаік, нарысіст.

12 мая 80-годдзе адзначае Мікалай Гулевіч, журналіст, публіцыст.

13 мая — 80 гадоў з дня нараджэння Галіны Егарэнкавай (1942—1989), беларускага і расійскага крытыка, літаратуразнаўца.

13 мая 75 гадоў спаўняецца Вячаславу Рускевічу, жывапісцу.

14 мая — 115 гадоў з дня нараджэння Іосіфа Жыновіча (сапр. Жыдовіч) (1907—1974), цымбаліста, дырыжора, кампазітара, педагога, народнага артыста БССР, народнага артыста СССР.

14 мая 60-гадовы юбілей адзначае Алена Вашчанка, мастак.

14 мая 60-годдзе святкуе Алег Ганчаронак, кінарэжысёр.

14 мая 60 гадоў спаўняецца Андрэю Крылову, жывапісцу.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк 05.05.2022 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 678

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1093
D12345678910112
M12345678910112

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзюмуюцца. Пазіцыі рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770244 680011 2 2 0 1 8